

Національна академія наук України
Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка

БОРИС ХАРЧУК

Бібліографічний покажчик

Київ
2022

УДК [821.161.2-051:929:016]"1931/1988"Б.Харчук

Рецензенти:

кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з наукової та видавничої діяльності С. А. Гальченко (Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України);
доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник Т. В. Добко (Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського НАН України).

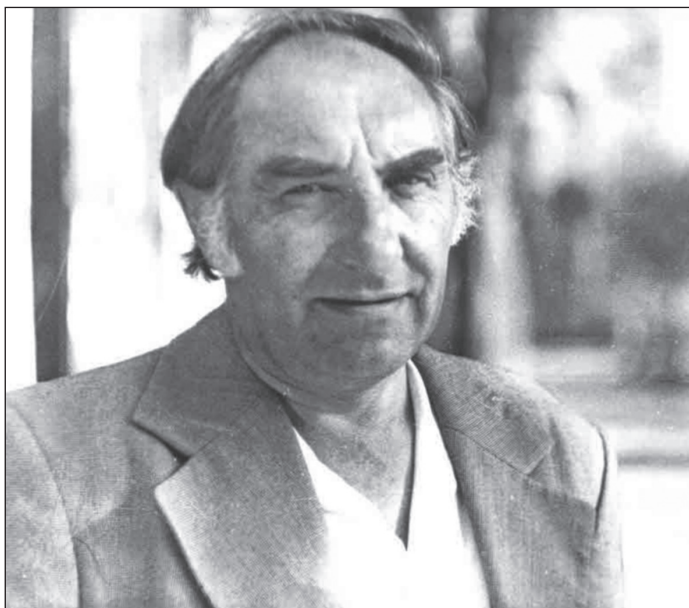
Надруковано за ухвалою вченої ради Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (протокол № 8 від 16 грудня 2021 року)

Борис Харчук: бібліографічний покажчик / Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України; упоряд. Р. Харчук. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. – 62 с.

Покажчик присвячено українському письменникові Борисові Харчуку (1931–1988). Бібліографія складається з двох розділів: «Хронологічний покажчик творів Бориса Харчука», в якому матеріал розміщено у хронологічному порядку, у межах року спершу подаються книжкові видання, тоді журнальні і газетні публікації, наприкінці – переклади, й «Хронологічно-систематичний покажчик літератури про творчість і життя Бориса Харчука», що містить перелік наукових праць, популяризаторських статей про творчість і життя прозаїка, спогадів про нього, дидактичних матеріалів.

ISBN 978-617-520-229-6

© Р. Харчук, 2022
© Інститут літератури
ім. Т. Г. Шевченка

Борис Харчук

«Відстояти авторитет української літератури в роки стагнації»

Борис Харчук народився 13 вересня 1931 р. в селі Лози Кременецького р-ну Тернопільської обл. в родині хліборобів. Помер 16 січня 1988 р. у місті Рига. Був українським прозаїком за переконаннями і радянським за визначенням. З огляду на те, що його творчість значною мірою припала на часи «застою», мистець вбачав своє покликання в тому, щоб відстояти авторитет української літератури в добу стагнації, зберегти й розвивати українську мову в умовах русифікації завдяки виробленню оригінального стилю й мистецькому володінню словом. Він є автором тетралогії «Волинь» (1959–1966, 2-га ред. 1988), романів «Межі і безмежжя» (1966, виданий 1989), «Майдан» (перша назва «Місяць над майданом», 1971), «Хліб насущний» (1976), «Кревняки» (перша назва «Довга гора», 1979), повістей, оповідань, новел і мікронovel (пастелей) для дорослих і дітей. Навчався в Учителівському інституті у Кременці, 1954 р. закінчив Полтавський педагогічний інститут, 1962 р. – Вищі літературні курси Літературного інституту ім. О. М. Горького. Працював журналістом, завідував відділом преси ЦК ВЛКСМ, був першим редактором журналу «Малютко» 1960 р., згодом – на творчій роботі.

Дебютна книжка Б. Харчука – повість для дітей «Йосип з гроша задач» (1956), що її прихильно зустріли читачі й критики, неодноразово перевидавалася. У ранній творчості відчутний вплив на прозаїка справила творча манера Олександра Довженка. Про це свідчить, зокрема, й присвячена О. Довженкові новела «Мати», опублікована у журналі «Дніпро» 1964 р. й проілюстрована Аллою Горською і Опанасом Заливахою. Мати і в новелі, і на гравюрі постає українородицею, символом незнищенності українців після сталінських репресій і нацистської окупації. Б. Харчук був шістдесятником, поділяв головну ціль свого покоління – творити український народ, його культуру в умовах стагнації і застою, продовжуючи цим традицію українського Відродження 1920-х років. Довженківською манерою позначені й короткі твори раннього періоду його творчості, які отримали жанрове визначення «пастелі». До жанру мікронovели прозаїк повернувся і у 1980-тих роках. Паралельно з пастелями Б. Харчук писав епічну тетралогію «Волинь», котра була

опублікована у 1959–1966 рр. Об'єктивно цей роман мав слугувати альтернативою «Волині» Уласа Самчука, з першою частиною якої Б. Харчук познайомився ще підлітком, однак прозаїк показав у своєму творі, що волинське селянство так і не прийняло радянську владу, бо вона суперечила християнській моралі, традиціям і життєвому укладу сільської громади. З огляду на це «Волинь» Б. Харчука стала своєрідним продовженням Самчукової Волині. З ідеологічних причин, що викладені в рецензії, котра міститься в додатку до актуальної бібліографії, російський переклад його родинної саги так і не було реалізовано уповні, четвертий том тетралогії так і не побачив денного світла.

Стиль Б. Харчука зазнав істотної еволюції від романтизму до «суворого» реалізму з акцентом на психологізмі. Намагаючись позбутися (наскільки це було можливо у 1980-их роках) соцреалістичного шаблону, прозаїк переробив свій *opus magnum*. 1988 р. вийшла друга редакція «Волині», яку автор власноручно скоротив на 16 друкованих аркушів. У цій роботі йому суттєво допоміг редактор видавництва «Дніпро» Леонід Кореневич. Епічний талант і водночас культивування найощадливішої форми – мікроновели дали у випадку Б. Харчука позитивні плоди. Його стиль позначений епічним диханням і водночас граничним лаконізмом. Можна сказати, що прозаїк постійно виробляв механізм самообмеження, свідомо приборкуючи епічну істоту власного таланту. У ньому, висловлюючись метафорично, Томас Вулф співіснував із Максвеллом Перкінсом. Прозаїк не тільки ущільнював власне письмо, він також притищував шекспірівські пристрасті своїх персонажів й нещадно викорівнював патетику.

Найбільший вплив на становлення Б. Харчука у 1960-их справив Борис Антоненко-Давидович. Саме під впливом останнього він підписав лист-протест 139 на ім'я Леоніда Брежнєва, Олексія Косигіна та Миколи Підгорного, котрий заперечував практику протизаконних політичних судових процесів. Цей підпис призвів до ізоляції письменника: йому відмовляли у друкові, у «Літературній Україні» 1973 р. з'явилися рецензії Юрія Ярмаша і Геннадія Коновалова, в яких Харчука звинувачено у відсутності класового підходу до трактування дійсності, у подвійних стандартах, його думки окреслювалися як «сумнівні ідейки», а твори кваліфікувалися як «антиісторичні вправи». Прикметно, що найгострішій критиці піддавалися

саме твори для дітей. 1976 рік, коли вийшов друком найбездоганніший з точки зору соцреалістичного канону роман Б. Харчука «Хліб насущний», став роком його повернення до літератури.

Бібліографічний покажчик відбиває усі три періоди творчості прозаїка: Хрущовської «відлиги» – доби надій та ідеологічних компромісів прозаїка, час маланчукізму, коли спостерігаємо спад творчості письменника, його вимушене мовчання і черговий компроміс із владою, нарешті ліберальніші 1980-ті, котрі свідчать про намагання мистця надолужити згаяний час. Покажчик фіксує усі ті поступки, на які пішов письменник, передусім ідеться про зб. нарисів «Слово про Дермань» (1959) і розширений її варіант «Розстріляні ночі» (1979), які було написано з необхідності, щоб мати змогу написати замасковану правду про події Другої світової війни на Волині, частково й на Великій Україні, про стан української людини, що була змушена до всього звикнути, усе пережити, але таки протиставила найжорстокішим обставинам силу власного духу і життєлюбство, передусім свою любов і людяність, уособленням яких у Харчука виступають не тільки матері, а й ті, хто плекає свій сад, кому земля пахне працею і батьківщиною, а не могилою, або герої, що принесли власне життя в жерву Україні, котра була в першу чергу вираженням їхньої людської сутності. Твори прозаїка, які вийшли посмертно: роман «Межі і безмежжя» (1989), повісті: «De profundis» (1988), «Вишневі ночі» (перша назва «Українські ночі», 1989), «Мертвий час» (1990), есей «Слово і народ» (1988), низка оповідань свідчать, що Харчук постійно відчував тиск самоцензури і цензури, яким намагався протистояти. Яскравим прикладом того, як працювала радянська цензура, слугує повість «Горохове чудо» (1968). У публікації 1991 р. і в усіх подальших републікаціях було відновлено вилучені цензурою епізоди, зокрема ті, що стосувалися сталінізму.

Проза Харчука позначена автобіографізмом так же яскраво, як і проза Томаса Вулфа. Вона сповнена життєвих реалій і непідробних емоцій. В образі родини Гнатюків, про смерть і вірогідне відродження якої у майбутньому ідеться в романі «Волинь», прозаїк зобразив власну родину, а прізвище-псевдонім для неї запозичив у свого односельця, товариша і поета, учасника націоналістичного підпілля Івана Гнатюка. Спогади останнього свідчать, що й чимало інших подій та імен у творчості Харчука були реальними, мали про-

тоти. Наприклад, псевдо Калина, що його носить Оленка, героїня повісті «Вишневі ночі», у реальному житті використовував учасник почаївської боївки Василь Теслюк, котрий загинув героїчною смертю. Націоналіст Євген, центральний герой роману «Майдан», також має протип – ним був двоюрідний брат прозаїка Євген, що помер на сталінському засланні. Оскільки романи Харчука густозаселені, прозаїк часто задля зручності, не покладаючись на власну пам'ять, не міняв імен своїх персонажів. Однак реалізм не перетворювався під пером мистця на натуралізм. Прозаїк гортав сторінки реальності, перетворюючи її на мистецтво завдяки майстерному володінню словом й умінню не тільки розказувати історію, вибудовувати сюжет, а й показувати його психологічний, емоційний підклад. При цьому внутрішній сюжет або історія душі персонажів були для Харчука важливішими за сюжет зовнішній, котрий слугував рамкою, доповнюючи картину. Іноді зовнішній сюжет розвивався вкрай мляво і навіть застигав, як в оповіданні «Смак вишень» (1970) або у повісті «Панкрац і Юдка» (1980). На цьому тлі натомість стрімко розгорталася історія внутрішнього життя персонажів. Мотором внутрішнього сюжету у творчості Харчука завжди був вибір між вірністю і вигодою, любов'ю і жорстокістю, гординою і жертвністю.

Б. Харчука, як слушно зауважив Сергій Гречанюк, не можна обмежити визначенням традиціоналіст, бо вже жанрове різноманіття його творчості, що включає і казки, і притчі, і легенди, і дорожні нотатки, і щоденник заперечує цю тезу. Недаремно Леся Луцан дійшла висновку, що поетика Харчука – оригінальний синтез реалістичного дискурсу та модерністських експериментів. Прозу Харчука не можна також звести винятково до «сільської» чи «воєнної». Вона також інтелектуальна, бо її автор ставив питання про те, що з нами, українцями, не так, якими є взаємини між державою і особистістю, родом і людиною, чи не суперечить уніфікована, серійна, масова культура самій істоті культури, якою є роль моралі у житті людини і суспільства, чи не є деградація зворотньою стороною прогресу, чи здатна людина збагнути всесвіт, тим паче освоїти його, не збагнувши передусім себе?

Проза Б. Харчука – про ХХ століття. У ній ідеться і про Волинь у складі Другої Речі Посполитої, і про радянську анексію Західної України 1939 р., і про Другу світову, і про мирні часи соціальної сегрегації колгоспників в СРСР, і про добу «відлиги», і про пору «за-

стою». Попри виразний регіоналізм Волинь стала для мистця прообразом всієї України. У цьому Харчук повторив досвід В. Фолкнера. Як і американський письменник він залишався сільським хлопцем до самої своєї смерті, але на відміну від В. Фолкнера особистість Б. Харчука відбивала й усі слабкі сторони того соціального прошарку, з якого він вийшов. Волинський хутір, де виростав, зовсім не був вогнищем культури. Водночас творчість Б. Харчука є антиавторитарною за своєю суттю. Письменник відкидав не тільки сталінізм, а й будь-яке насильство над особистістю: національне, соціальне, гендерне, сповідуючи принцип свободи людини, зокрема свободи творчої особистості. Сам хотів бути вільним творцем, писати не за ідеологічними канонами, не на потребу дня, а з потреби внутрішньої, для читача, якого поважав, до якого сподівався достукатися і достукуватися – про що й свідчать ті листи, які він отримував від читачів (деякі фотокопії цих листів містяться у додатках до нинішньої бібліографії), вірячи, що слово і думка впливають на реальність не менше за чин. Саме тому література для Б. Харчука, за спостереженням С. Гречанюка, «ніколи не була цінністю самодостатньою – цінував лише ту, яка допомагає людині залишатися людиною, а народові – народом», саме тому «література бачилася йому передусім як сила історієтворна і націєтворна». Водночас прозаїк розумів, що і думка його, і слово регламентовані ідеологією марксизму-ленінізму, тому намагався робити те, що міг – дбав про авторитет української літератури в умовах стагнації. Чи виконав він це амбітне завдання бодай частково, покаже час.

Роксана Харчук

Використана література

1. Гречанюк С. Задля цього жив // Харчук Б. Твори: в 4-х т. – Київ: Дніпро. – 1991. – Т. 1. – С. 5–32.
2. Луцан Л. Стильовий синкретизм у романах Бориса Харчука // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. – 2013. – Вип. 13. – С. 66–71.
3. До 30-річчя листа протесту проти політичних переслідувань в Україні // Сучасність. – 1999. – № 1. – С. 88–109.

Борис Харчук. Бібліографічний покажчик¹ Хронологічний покажчик творів

1956

1. Йосип з гроша здачі // Дніпро. – 1956. – Кн. 1. – С. 15–41; Кн. 6. – С. 5–41; 1957. – Кн. 4. – С. 57–88.
Рец.: Волинський К. Нове ім'я. По сторінках журналів // Літературна газета. – 1956. – 26 січ.
2. Гіркий хліб: [уринок 2-ї ч. повісті «Йосип з гроша здачі»] // Молодь України. – 1956. – 14 берез.
3. Травень: [вірш] // Молодь України. – 1956. – 6 трав.
4. Пластинки грають недовго: [новела] // Молодь України. – 1956. – 12 серп.
5. «Жуки»: [гумореска] // Молодь України. – 1956. – 19 серп.
6. З полум'я: [оповідання] // Вільне життя. – 1956. – 23 верес.
7. Переліг: уривки з повісті // Молодь України. – 1956. – 21 груд.

1957

8. Йосип з гроша здачі. – Київ: Молодь, 1957. – 122 с.
Рец.: Вартанов Г. і Скорський М. Три книги Бориса Харчука // Жовтень. – 1959. – № 7. – С. 136–142.
Йосиф, дитя бедняцкое // Дружба народів. – 1957. – № 6. – С. 214. [Без підпису].
Михайлюк Є. Тема волинського села // Вітчизна. – 1959. – № 10. – С. 190–193.
9. Син: оповідання // Зміна. – 1957. – № 3. – С. 10–11.
10. По книжки: уринок з повісті «Йосип з гроша здачі» // Піонерія. – 1957. – № 4. – С. 16–17.
11. Більшенький і меншенький // Піонерія. – 1957. – № 12. – С. 22–23.
12. Слуги хреста і ножа: [про зрадницьку діяльність бандерівців і автокефалістів під час гітлерівської окупації у Вишнівцькому районі Терноп. обл.] // Молодь України. – 1957. – 16 лют.
13. Прозріння: [новела] // Молодь України. – 1957. – 4 жовт.

¹ Матеріали, позначені астериском (*), не опрацьовано de visu.

1958

14. З роздоріжжя: повість. – Київ: Рад. письменник, 1958. – 113 с.
Рец.: Вартанов Г. і Скорський М. Три книги Бориса Харчука // Жовтень. – 1959. – № 7. – С. 136–142.
Гермаківський І. Ще раз про мову // Вітчизна. – 1959. – № 2. – С. 207.
Михайлюк Є. Тема волинського села // Вітчизна. – 1959. – № 10. – С. 190–193.
Семенов Б. С распутья [Борис Харчук. С распутья. Повесть. Издво «Радянський письменник» (на українском языке)] // Сталинское племя. – 1958. – 29 июл.
Сивокінь Г. Неясна відповідь на життєві питання [З роздоріжжя] // Прапор. – 1959. – № 4. – С. 115–116.
15. Вірний помічник [про комсомол України] // Дніпро. – 1958. – № 2. – С. 125–128.
16. Камінь щастя: оповідання // Піонерія. – 1958. – № 5. – С. 7–9.
17. На перепутьє: повесть / пер. с укр. И. Динькевич // Советская Украина. – 1958. – Кн. 7. – С. 29–58; Кн. 8. – С. 17–36.*
18. Чому ворогують собака й кіт? // Барвінок. – 1958. – № 7. – С. 14–15.
19. На гребенях хвиль; Давним-давно; П'ятак; Жовтень: пастелі // Зміна. – 1958. – № 9. – С. 17.
20. Волинь: роман // Дніпро. – 1958. – № 10. – С. 19–108; № 11. – С. 57–93; № 12. – С. 43–103.
21. З роздоріжжя: [урипки з однойменної повісті] // Молодь України. – 1958. – 18 черв.
22. «Волинь»: [розділ з роману] // Молодь України. – 1958. – 28 верес.
23. Слово про Дермань // Молодь України. – 1958. – 21, 23, 24 груд.

1959

24. Волинь: роман. [Тетралогія (1959–1966)]. – Київ: Молодь, 1959. – Кн. 1. – 347 с.
Рец.: Вартанов Г. Так було... [Волинь] // Радянська Волинь. – 1959. – 5 квіт.

- Савчук А. Свезий, крепнуций голос // Советская Украина. – 1959. – Кн. 5. – С. 174–175.
- Бабенко В. Дорогою братів // Зміна. – 1959. – № 6. – С. 13.
- Бурляй Ю. Твір про волинських селян // Радянська Україна. – 1959. – 10 листоп.
- Варганов Г. і Скорський М. Три книги Бориса Харчука // Жовтень. – 1959. – № 7. – С. 136–142.
- Поволоцький Т. Цікавий роман [Волинь] // Зоря. – 1959. – 4 серп.
- Михайлюк Є. Вірність темі // Літературна газета. – 1959. – 18 верес.
- Михайлюк Є. Тема волинського села // Вітчизна. – 1959. – № 10. – С. 190–193.
- Бурляй В. Роман про минуле нашого краю [Волинь] // Червоний прапор. – 1959. – 25 жовт.
25. Осип-с-гроша-сдачі / пер. Ларисы Богораз и Юлия Даниэля // Пионер. – 1958. – № 9. – С. 7–20.
26. Слово про Дермань: нариси. – Київ: [б. в.], 1959. – 32 с.
Зміст: Слово про Дермань. – С. 3–6; Мертва криниця. – С. 7–11; Вовки кусаються. – С. 12–17; Вісімнадцятирічний. – С. 18–23; Здобутого щастя – не віддамо. – С. 24–32.
27. В житах // Піонерія. – 1959. – №3. – С. 18–20.
28. Клямколиз фашизму: [про Уласа Самчука] // Україна. – 1959. – № 3. – С. 20.
29. Слово о Дермани: [о злодеяниях укр. буржуазных националистов на Ровнинщине] // Советская Украина. – 1959. – Кн. 3. – С. 108–115.
30. На поле широком: рассказ // Советская Украина. – 1959. – Кн. 8. – С. 83–86.
31. Віденські зустрічі: [про VII Всесвітній фестиваль молоді і студентів] // Дніпро. – 1959. – № 10. – С. 119–122.
32. Уляна: новела // Молодь України. – 1959. – 12 квіт.
33. Пастелі про мужність: Сонце не померкне; Мати // Молодь України. – 1959. – 17 трав.
34. Волинські пастелі: Волині; Жито; Мала мати сина // Літературна Україна. – 1959. – 11 груд.

1960

35. У в'язниці. Уривок з 2-ї кн. роману «Волинь» // Молодь України. – 1960. – 5, 7, 8 черв.
36. Гарт: уривок з роману // Червоний прапор. – 1960. – 22 черв.*
37. Полум'я: уривки з 2-ї кн. роману «Волинь» // Молодь України. – 1959. – 4–6 жовт.
38. Волинь: роман / авториз. пер с укр. Д. Седых. – Москва: Сов. писатель, 1960. – Кн. 1. – 357 с.
39. Цветы на перелогі: повесть / пер. с укр. Л. Богораз и др. – Москва: Мол. гвардия, 1960. – 157 с.
40. Батько; Шумят липи; Хлеб; Пятак / пер. Ан. Заяц // Комсомольская правда. – 1960. – 12 нояб.

1961

41. Волинь: роман. [Тетралогія (1959–1966)]. – Київ: Молодь, 1961. – Кн. 2. – 419 с.
42. Веселики над горбом: оповідання // Прапор. – 1961. – № 7. – 58–61.
43. Міжмілно: оповідання // Піонерія. – 1961. – № 11. – С. 23–25.
44. Некуплене життя: оповідання // Зміна. – 1961. – № 12. – С. 12–13.
45. П'ять братів: оповідання (За народними мотивами) // Малятко. – 1960. – № 12. – С. 4.
46. Веселики над горбом: [оповідання] // Молодь України. – 1961. – 9 квіт.
47. Світло: [оповідання] // Вільне життя. – 1961. – 19 серп.
48. Дівоча доля: [уривок з повісті] // Молодь України. – 1961. – 2 груд.
49. Море идет / пер. Д. Седых // Советская Латвия. – 1961. – 23 мая.*

1962

50. Йосип з гроша здачі. – Київ: Дитвидав, 1962. – 122 с.
51. Колосок: [оповідання] // Малятко. – 1962. – № 8. – С. 2.
52. Пекло Іванової долини: [про злодіяння польсько-українських бурж. націоналістів на Костопільщині в 1943 р.]. Памфлет // Червоний прапор. – 1962. – 12 січ.*

53. Пекло Іванової долини: [про злодіяння укр. і польськ. націоналістів під час Великої вітчизняної війни]. Памфлет // Молодь України. – 1962. – 11 трав.
54. Непродане життя: повість // Молодь України. – 1962. – 1, 4, 6, 8, 13, 15, 20 лип.

1963

55. Волинь: роман. [Тетралогія (1959–1966)]. – Київ: Молодь, 1963. – Кн. 3. – 441 с.
56. Марсіянчик і Бомбеус: [повість] // Прапор. – 1963. – № 2. – С. 82–100.
57. У розлуці: [оповідання] // Україна. – 1963. – № 32. – С. 10–11.
58. Станція Надія: новела // Колгоспне село. – 1963. – 24, 25 жовт.
59. Мати і хліб: новела // Колгоспне село. – 1963. – 12 листоп.
60. Іване, тримайся!: кіноновела // Літературна Україна. – 1963. – 3 груд.
61. Вольн: роман / авториз. пер с укр. Д. Седых. – Москва: Сов. писатель, 1963. – Кн. 2. – 448 с.
62. Тельпугов В. Легенда. Оповідання / пер. з рос. Б. Харчука // Молодь України. – 1963. – 29 січ.
63. Спрага: [поезія в прозі] // Нові дні. – 1963. – Ч. 157.

1964

64. Євген Кротевич: [до 80-річчя з дня народження письменника] // Дніпро. – 1964. – № 1. – С. 132–133.
65. Мати; За ворітьми // Дніпро. – 1964. – № 5. – С. 75–79.
66. Мандри: [повість] // Піонерія. – 1964. – № 7. – С. 20–24; № 8. – С. 18–21; № 9. – С. 17–20.
67. В дорозі: етюд // Колгоспне село. – 1964. – 24 січ.
68. Море йде...: новела // Робітничка газета. – 1964. – 29 берез.
69. На відшибі: [уривок з повісті] // Колгоспне село. – 1964. – 8 трав.

1965

70. Станція Настуся – Київ: Веселка, 1965. – 151 с.
Зміст: *Оповідання*: Станція Настуся. – С. 3–9; Бабусині коржі. – С. 10–18; Кара. – С. 19–46; Саодат. – С. 47–50; За-

- метіль. – С. 51–58; Сашко-переселенець. – С. 59–66; Мати. – С. 67–71; Гомін дороги. – С. 72–76; Казахська билиця. – С. 77–79; *Повість*: Мандри. – С. 80–150.
71. У дорозі: [повість] // Вітчизна. – 1965. – № 8. – С. 6–28.
72. Сашко-переселенець: [оповідання] // Барвінок. – 1965. – № 6. – С. 14–16.
73. Пастелі: Карби душі; Моїй землі // Україна. – 1965. – № 34. – С. 13.
74. Кара (З цілинних вражень) // Знання та праця. – 1965. – № 9. – С. 18–20.
75. Бабуня: [новела] // Дніпро. – 1965. – № 10. – С. 86–87.
76. Пастелі: Спрага; Блудний син; Україні; На цвинтарі; Коріння // Жовтень. – 1965. – № 12. – С. 78–80.
77. Вольнь: роман / авториз. пер с укр. Д. Седых. – Москва: Сов. писатель, 1966. – Кн. 3. – 431 с.

1966

78. Волинь: роман. [Тетралогія (1959–1966)]. – Київ: Молодь, 1966. – Кн. 4. – 383 с.
79. Закам'янілий вогонь: повісті і новели. – Київ: Рад. письменник, 1966. – 198 с.
Зміст: *Повісті*: У дорозі. – С. 5–66; Гонок. – С. 67–96. *Новели*: Мати. – С. 99–102; Повняки. – С. 103–109; Станція «Надія». – С. 110–125; За ворітьми. – С. 126–130; Удова. – С. 131–132; Бабуня. – С. 133–134; Гомін дороги. – С. 135–138; Кара. – С. 39–163; Сашко-переселенець. – С. 164–170; Іртишська билиця. – С. 171–172; У розлуці. – С. 173–174; Світло. – С. 175–179; Таїса Іванівна. – С. 180–184; Про чуже око. – С. 185–188; *Образки*: Спрага. – С. 189; Заповідь. – С. 189–190; Блудний син. – С. 190–191; Моїй землі. – С. 191–192; До моря. – С. 192–193; Дівчина Сходу. – С. 193; На цвинтарі. – С. 193–194; Давно колись. – С. 194–196; В літнім саду. – С. 196–197.
80. Мати: [про П. Васюту] // Сільські вісті. – 1966. – 5 груд.
81. Під сплески хвиль: [про директора радгоспу «Ратнівський» А. І. Корінчука Волин. обл.]. Нарис // Сільські вісті. – 1966. – 31 груд.

1967

82. Зазимки і весни: [повість]. – Київ: Веселка, 1967. – 151 с.
Рец.: Солдатенко І. У життєвому вирі // Літературна Україна. – 1968. – 13 лют.
83. Волинь: [дорожні нотатки] // Вітчизна. – 1967. – № 10. – С. 148–159.
84. Щастя: [оповідання] // Барвінок. – 1967. – № 12. – С. 14–16.
85. Повість про волю // Боролич Юрко. Хорал Верховини: повість. – Київ: Рад. письменник, 1967. – С. 5–8.
86. Жайворон із Кубані // Якименко Григорій. Жайворон: оповідання, щоденник. – Київ: Рад. письменник, 1967. – С. 3–6.
87. Характерник зеленого гомону: [про засл. лісника республіки А. Л. Дмитрука. Жирицьке лісництво Волин. обл.]. Нарис // Літературна Україна. – 1967. – 3 лют.
88. Білі тіні: [уринок з роману «Межі і безмежжя»] // Сільські вісті. – 1967. – 30 лип.
89. Повстанський кінь: новела // Радянська Україна. – 1967. – 9 груд.

1968

90. Горохове чудо. – Київ: Веселка, 1968. – 112 с.
Рец.: Ткаченко В. І дітям, і дорослим // Літературна Україна. – 1969. – 15 квіт.
91. Неслава. – Київ: Рад. письменник, 1968. – 130 с.
92. Горохове чудо // Вітчизна. – 1968. – № 4. – С. 27–74.
93. Партизанський кінь: [оповідання] // Піонерія. – 1968. – № 4. – С. 10–12.
94. Вечір у сонця: [казка] // Барвінок. – 1968. – № 5. – С. 23.
95. Спомин // Вечірній Київ. – 1968. – 16 берез.
96. Дніпро: етюд // Літературна Україна. – 1968. – 22 берез.
97. Саверко; Дівчина: новели // Радянська Україна. – 1968. – 28 квіт.
98. Vusztya halála: Elbeszélés / Ford. A. Bojtár // Ukrán elbeszélők. – Budapest, 1968. – О. 502–506.

1969

99. Йосип з гроша задачі. – Київ: Веселка, 1969. – 140 с.

100. Мати // Люба мати: збірка віршів та оповідань. – Київ: Веселка, 1969. – С. 14–15.
101. Бабусин гостинець: [оповідання] // Малятко. – 1969. – № 2. – С. 11.
102. За плугом: [оповідання] // Ранок. – 1969. – № 5. – С. 6–7.
103. Помста: маленька повість // Україна. – 1969. – № 27. – С. 6–9; № 28. – С. 6–8.
104. Зоряний камінчик: [оповідання] // Малятко. – 1969. – № 7. – С. 12.
105. На чатах: [оповідання] // Піонерія. – 1969. – № 8. – С. 8–11.
106. Єдина: [оповідання] // Малятко. – 1969. – № 10. – С. 8.
107. Теплий попіл: повість // Дніпро. – 1969. – № 12. – С. 27–74.
108. Біля криниці: оповідання // Комсомолец Донбасса. – 1969. – 26 сент.
109. Вже гай зелений: [новела] // Вечірній Київ. – 1969. – 11 жовт.
110. Начерк до портрета [М. Лукаша] // Україна. – 1969. – № 50. – С. 18.

1970

111. Помста: повість та новели. – Київ: Веселка, 1970. – 279 с. Зміст: Теплий попіл. – С. 5–104. *Новели*: На Могилці. – С. 106–113; За плугом. – С. 114–123; Смак вишень. – С. 124–136; Повстанський кінь. – С. 137–145; «Вже гай зелений...». – С. 146–159; Помста. – С. 160–214; Тодось і мама. – С. 215–224; Корначівська колія. – С. 225–262; Біля криниці. – С. 263–278.
112. Тодось і мама: [оповідання] // Барвінок. – 1970. – № 2. – С. 5–7.
113. Корначівська колія: [повість] // Піонерія. – 1970. – № 5. – С. 17–20. – № 6. – С. 18–22.

1971

114. Місяць над майданом (Майдан): роман. – Київ: Рад. письменник, 1971. – 280 с.
115. На Волігурах: [оповідання] // Сурма кличе: оповідання. – Київ: Веселка, 1971. – С. 45–54.

116. Соломія з Берестя: маленька повість // Україна. – 1971. – № 50. – С. 13–14; № 51. – С. 8–10.
117. На Волігурах: оповідання// Сільські вісті. – 171. – 24 жовт.

1972

118. Материнська любов: повість та оповідання. – Київ: Веселка, 1972. – 232 с.
Зміст: Два дні. – С. 5–210; Материнська любов: диптих. – С. 213–232.
Рец.: Россельс В. Школа возмужания [Борис Харчук. «Материнская любовь». Повесть и рассказы. Киев, «Веселка», 1972. На украинском языке] // Литературное обозрение. – 1973. – № 3. – С. 44.

1973

119. Талант і праця: [до 70-річчя від дня народження укр. письменника І. Багмута] // Дніпро. – 1973. – № 6. – С. 124–127.

1974

120. Андрієві яблука: [про Героя Соц. Праці, садівника колгоспу ім. Куйбишева С. А. Єфименка] // Сільські вісті. – 1974. – 25 верес.
121. Громадянка республіки: [про дир. Верб. школи-інтернату Г. Д. Нестеренко Дубнів. р-н Ровен. обл.] // Сільські вісті. – 1974. – 3 листоп.
122. Хліб степовиків: [про досвід вирощування зернових культур в господарствах Михайлів. р-ну Запоріж. обл.] // Сільські вісті. – 1974. – 29 груд.

1975

123. Яблука: [оповідання] // Малятко. – 1975. – № 12. – С. 9.
124. Два Антони // Сільські вісті. – 1975. – 28 січ.
125. Скрипаль і дівчина: [новела] // Сільські вісті. – 1975. – 28 верес.
126. Братилля; В Кременецьких горах; Тяжіння висоти: новели // Вільне життя. – 1975. – 19 жовт.

1976

127. Хліб насущний: роман. – Київ: Рад. письменник, 1976. – 246 с.
Рец.: Пархомов М. О войне, любви, земле [Борис Харчук. Роман и Яринка; Хлеб насущный] // Литературное обозрение. – 1979. – № 4. – С. 41–43.
128. Сіно: оповідання // Україна. – 1976. – № 30. – С. 16–17.
129. Тихий вечір: [оповідання] // Малятко. – 1976. – № 10. – С. 3–4.
130. Як медвідь зимує: [оповідання] // Малятко. – 1976. – № 11. – С. 15.

1977

131. Над чистим озером: [оповідання] // Малятко. – 1977. – № 1. – С. 15.
132. Сосни сіють насіння: [оповідання] // Барвінок. – 1977. – № 4. – С. 17.
133. Школа: [новела] // Сільські вісті. – 1977. – 13 листоп.
134. Агата Турчинська // Турчинська Агата. Руна: повість. – Київ: Веселка, 1977. – С. 3–4.
135. Úton: Kisregény / Ford. E. Brodszky // Ismerősöm, az oroszlán. – Budapest, 1977. – О. 115–171.

1978

136. Роман і Яринка: оповідання // Дніпро. – 1978. – № 2. – С. 88–97.
Рец.: Пархомов М. О войне, любви, земле [Борис Харчук. Роман и Яринка; Хлеб насущный] // Литературное обозрение. – 1979. – № 4. – С. 41–43.
137. На лісовій галявині: [розповідь] // Малятко. – 1978. – № 3. – С. 13.
138. Дуб і берізки: [розповідь] // Малятко. – 1978. – № 8. – С. 15.

1979

139. Школа: повісті й оповідання. – Київ: Веселка, 1979. – 238 с.
Зміст: Школа: оповідання. – С. 5–9; Йосип з гроша здачі: повість. – С. 10–128; Крижі: повість. – С. 129–237.

- Рец.*: Покальчук Ю. Правда у нас самих // Дніпро. – 1981. – № 1. – С. 152–155.
140. Довга гора (Кревняки): роман. – Київ: Рад. письменник, 1979. – 293 с.
Рец.: Сивокінь Г. «Довга гора»: стиль роману // Літературна Україна. – 1979. – 14 серп.
Фом'юк О. Долаючи життєву крутизну // Жовтень. – 1980. – № 4. – С. 143–147.
141. Синова сорочка: оповідання // Україна. – 1979. – № 16. – С. 8–9.
142. У гості: [оповідання] // Малятко. – 1979. – № 7. – С. 10–11.
143. Школа: [оповідання] // Україна. – 1979. – № 35. – С. 13.
144. Розстріляні ночі: нариси. – Київ: Дніпро, 1979. – 66 с.
Зміст: Слово про Дермань 3–5; Мертва криниця. – С. 6–8; Вовки кусаються. – С. 9–10; Виродки. – С. 11–14; Вісімнадцятирічний. – С. 15–19; Здобутого щастя – не віддамо. – С. 20–26; Зізнання бандита. – С. 27–29; Розстріляні ночі. – С. 30–47; За що? – С. 48–52; Злочин за злочиним. – С. 53–56; За синів. – С. 57–59; «За шмат гнилої ковбаси...». – С. 60–65.
Рец.: Гончаренко Б. До ганебного стовпа // Сільські вісті. – 1980. – 19 квіт.
145. Верес: легенда // Барвінок. – 1979. – № 9. – С. 6–8.
146. Діана: повість // Жовтень. – 1979. – № 12. – С. 56–79.
Рец.: Письменна Л. Слова, відчутні на дотик // Літературна Україна. – 1980. – 21 берез.
Покальчук Ю. Правда у нас самих // Дніпро. – 1981. – № 1. – С. 152–155.
147. Ранкові роси: [новела] // Радянська Україна. – 1979. – 23 черв.
148. Відчиняй, жайворе, небо: [новела] // Сільські вісті. – 1979. – 27 черв.
149. Осип с гроша сдачи / пер. В. Россельса. – Москва: Детская литература, 1979. – 144 с.

1980

150. Вовчун і Мурлинський: [оповідання] // Малятко. – 1980. – № 2. – С. 12–13.

151. Половчуки; Ферма: новели // Україна. – 1980. – № 15. – С. 14–15.
152. Гриць і лошатко: [оповідання] // Малятко. – 1980. – № 9. – С. 11.
153. Панкрац і Юдка: повість // Прапор. – 1980. – № 12. – С. 37–75.
154. Рушник: новела // Радянська Україна. – 1980. – 20 квіт.
155. У кожній травинці...: новела // Сільські вісті. – 1980. – 4 черв.
156. Вишні цвітуть...: новела // Літературна Україна. – 1980. – 24 черв.
157. Свято: новела // Сільські вісті. – 1980. – 17 серп.

1981

158. Майдан: вибрані твори / вступ. стаття К. П. Волинського; худож. М. Г. Богданець. – Київ: Дніпро, 1981. – 575 с.
Зміст: *Романи*: Майдан. – С. 18–293; Хліб насущний. – С. 294–531; *Повість*: В дорозі. – С. 532–574.
159. Невловиме літо. – Київ: Рад. письменник, 1981. – 343 с.
Зміст: Палагна. – С. 5–35; Двоє (Роман і Яринка). – С. 36–70; Сильвестр. – С. 71–118; Панкрац і Юдка. – С. 119–168; Шлях без зупинок. – С. 169–207; Невловиме літо. – С. 208–303; Діана. – С. 304–342.
160. Теплий попіл: повісті та оповідання / передм. В. Г. Дончика; мал. А. О. Михайлюка. – Київ: Веселка, 1981. – 328 с.
Зміст: Йосип з гроша здачі. – С. 10–87; Крижі. – С. 88–197; Теплий попіл. – С. 8–263; Діана. – С. 264–297; Кабель. – С. 298–306; Пуща-Водиця. – С. 306–308; Сашко-переселенець. – С. 308–312; Кара. – С. 312–327.
161. Палагна: повість // Жовтень – 1981. – № 1. – С. 28–46.
162. Босі слова; Як багата осінь: новели // Україна. – 1981. – № 12. – С. 8–9.
163. Сильвестр: повість // Дніпро. – 1981. – № 6. – С. 78–113.
164. Невловиме літо: повість // Вітчизна. – 1981. – № 8. – С. 16–75.
165. Серед городу; Любина: дві новели // Ранок. – 1981. – № 8. – С. 14–15.

166. Соломонія: з нової повісті // Україна. – 1981. – № 39. – С. 10–11.
167. Бузьки: [оповідання] // Барвінок. – 1981. – № 9. – С. 5–7.
168. Калина: [оповідання] // Малятко. – 1981. – № 9. – С. 3–4.
169. Планетник: повість // Піонерія. – 1981. – № 9. – С. 20–27; № 10. – С. 21–27.
170. Відро: новела // Вільне життя. – 1981. – 24 трав.
171. Епізод: новела // Сільські вісті. – 1981. – 7 черв.
172. Чверть буханця: новела // Радянська Україна. – 1981. – 30 черв.
173. Бриль Я. Косю, мій косю: новела /пер. з білорус. Б. Харчука // Сільські вісті. – 1981. – 16 серп.
174. Хлеб насущный: Роман. Повесть. Рассказы. – Москва: Сов. писатель, 1981. – 368 с.
Содержание: Хлеб насущный / пер. А. Андреева. – С. 3–267; Теплый пепел / пер. Э. Мороз. – С. 268–328; Рассказы: Материнская любовь; В Кременецких горах; Колокольня; Половчуки; Школа; Продолжение солнца; Посиделки / пер. В. Россельса. – С. 329–366.
Рец.: Брыль Янка. Своя стартовая площадка [Борис Харчук. Хлеб насущный: роман, повесть, рассказы. – М., 1981] // Литературная газета. – 1982. – 9 июня.
175. Розстріляні ночі: нариси / пер. з укр. М. П. Іщука. – Київ: Дніпро, 1981. – 80 с. [англ. м.]

1982

176. Шлях без зупинок: повісті. – Київ: Дніпро, 1982. – 160 с. – («Романи і повісті», № 9).
Зміст: Палагна. – С. 3–31; Панкрац і Юдка. – С. 32–78; Сильвестр. – С. 79–123; Шлях без зупинок. – С. 124–159.
Рец.: Гречанюк С. С. «Звичайні» люди Бориса Харчука // Літературна Україна. – 1983. – 24 лют.
177. Босі слова: оповідання // Оповідання '81. – Київ: Рад. письменник, 1982. – С. 296–300.
178. Світання: оповідання // Україна. – 1982. – № 26. – С. 14–16.
179. Новолітвання: новела // Вітчизна. – 1982. – № 7. – С. 18–22.

180. Платон: [оповідання] // Ранок. – 1982. – № 11. – С. 2, 9.
181. Новолітування: новела // Вільне життя. – 1982. – 3 січ.
182. Новолітування: оповідання // Радянська Україна. – 1982. – 3 січ.
183. Дзеркальний раб: корейська казка /переказ [з рос. Б. Харчука]. – Київ: Веселка, 1982. – 15 с. *
184. «Шляхи побратимства» та їх автор // Козак. С. Шляхи побратимства: есе, етюди. – Київ: Рад. письменник, 1982. – С. 3–4.
185. Критика сьогодні: [про сучасну укр. літ-худож. критику. Висловлювання письменників, зокрема Б. Харчука] // Літературна Україна. – 1982. – 29 лип.

1983

186. Новолітування: оповідання // Оповідання'82. – Київ: Рад. письменник, 1983. – С. 286–295.
187. Бабуня: оповідання // Україна. – 1983. – № 5. – С. 16–17.
188. Далека стежка до весни (Млиновеччина): повість // Вітчизна. – 1983. – № 4. – С. 20–62.
Рец.: Гром'як Р. Невичерпність // Літературна Україна. – 1983. – 27 жовт.
 Слабошпицький М. Питома вага слова [Повісті Бориса Харчука «Далека стежка до весни. («Вітчизна», 1983, № 4), «Облава» («Київ», 1983, № 11), «Ой, Морозе, Морозенку...» («Вітчизна», 1983, № 12)] // Літературна Україна. – 1983. – 2 лют.
189. Бабуся і внук: [оповідання] // Малятко. – 1983. – № 5. – С. 10.
190. Син; Відвідини: новели // Ранок. – 1983. – № 6. – С. 18–19.
191. Облава: повість // Київ. – 1983. – № 11. – С. 79–101.
Рец.: Слабошпицький М. Питома вага слова [Повісті Бориса Харчука «Далека стежка до весни. («Вітчизна», 1983, № 4), «Облава» («Київ», 1983, № 11), «Ой, Морозе, Морозенку...» («Вітчизна», 1983, № 12)] // Літературна Україна. – 1983. – 2 лют.
192. Ой Морозе, Морозенку: повість-легенда // Вітчизна. – 1983. – № 12. – С. 24–47.

- Рец.:* Слабошпицький М. Питома вага слова [Повісті Бориса Харчука «Далека стежка до весни. («Вітчизна», 1983, № 4), «Облава» («Київ», 1983, № 11), «Ой, Морозе, Морозенку...» («Вітчизна», 1983, № 12)] // Літературна Україна. – 1983. – 2 лют.
193. Савурка: новела // Київська правда. – 1983. – 15 січ.
194. На бульварі Шевченка: [про Василя Земляка] // Літературна Україна. – 1983. – 21 квіт.
195. Чортів закрут: [оповідання] // Вільне життя. – 1983. – 16 трав.
196. Чортів закрут: [оповідання] // Літературна Україна. – 1983. – 26 трав.
197. Син: [оповідання] // Сільські вісті. – 1983. – 5 черв.
198. Син: [оповідання] // Життя і слово. – 1983. – 22 серп.
199. Поза межами людського // Україна. – 1983. – № 26. – С. 8–9.
200. Розстріляні ночі: нариси / пер. з укр. Ж. Т. Максимович. – Київ: Дніпро, 1983. – 71 с. [фр. м.]
201. A nap folytatása; Bratillja; A kremeneci hegyek között: Elbeszélések / Fard. E. Brodszky // Napraforgók. – Budapest, 1983. – О. 215–226.

1984

202. Облава. – Київ: Веселка, 1984. – 189 с.
Зміст: Облава: повість. – С. 7–46; Млиновеччина: повість. – С. 46–111; Роман і Яринка («Двоє»): повість. – С. 111–143; Планетник: повість-легенда. – С. 3–174; Бабуня: оповідання. – С. 175–181; Новолітування: оповідання. – С. 181–188.
203. Кривняки: роман. – Київ: Рад. письменник, 1984. – 541 с.
Рец.: Брюховецький В. Як сама доля... [Б. Харчук. Кривняки (Довга гора). «Радянський письменник», 1984] // Молода гвардія. – 1984. – 26 груд.
Гром'як Р. Від роду до роду // Літературна Україна. – 1986. – 30 січ. – [На здобуття Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка] Магійко О. Людиною на землі: роздуми над новим романом Бориса Харчука «Кривняки (Довга гора)» // Сільські вісті. – 1984. – 4 груд.

- Слабошпицький М. Жорстокість і любов [Б. Харчук. Кривняки (Довга гора). «Радянський письменник», 1984] // Літературна Україна. – 1985. – 5 верес.
- Штонь Г. Чи ж минає минуще? // Вітчизна. – 1985. – № 11. – С. 191–194.
204. Подорож до зубра // Вітчизна. – 1984. – № 10. – С. 42–78.
205. Бабуня: оповідання // Оповідання'83 – Київ: Рад. письменник, 1984. – С. 361–369.
206. Співці, або казка про близнюків (з народних уст) // Україна. – 1984. – № 5. – С. 16–17.
207. Казка про плуга // Піонерія. – 1984. – № 2. – С. 30–35.
208. Одним поїздом: новела // Ранок. – 1984. – № 9. – С. 20.
209. Дзвіниця; Діалог; Савурка: [новели] // Літературна Україна. – 1984. – 28 черв.
210. Її світ // Костюк Б. О. Круча: оповідання та етюди. – Київ: Молодь, 1984. – С. 108–110.
211. Письменник–видавництво–книга: [із спіл. парт. зборів творч. об'ня прозаїків Київ. орг. СПУ та видавництва «Рад. письменник». Доповіді] // Літературна Україна. – 1984. – 12 січ. – Авт.: О. Стаєцький, Б. Харчук.
212. Теплый пепел: повести и рассказы. – Москва: Детская литература, 1984. – 286 с.
Содержание: Кряжи / пер. В. Россельса; Теплый пепел / пер. Э. Мороз; Вкус вишен / пер. К. Григорьева; На Могилке / пер. К. Григорьева; Диана / пер. В. Россельса; Сашко-переселенец / пер. В. Россельса; Кара / пер. В. Россельса.
Рец.: Боронетский И. Рецензия // Детская литература. – 1985. – № 12. – С. 66–67.

1985

213. Кривняки: роман. – Київ: Дніпро, 1985 («Романи і повісті», № 11). – 516 с.
214. Чортів закрут: оповідання // Оповідання '84 – Київ: Рад. письменник, 1985. – С. 275–287.
215. З книжки «Босі слова»: [оповідання] // Вітчизна. – 1985. – № 4. – С. 51–63.
Зміст: Некерована реакція; Дзвіниця; Половчуки; Посиденьки.

216. Вовчун і Мурлинський: [оповідання] // Київ. – 1985. – № 9. – С. 157.
217. Подорож до зубра: повість // Вітчизна. – 1985. – № 10. – С. 42–78.
Рец.: Кисельов С. Корінь вічності [Б. Харчук. Подорож до зубра. «Вітчизна». № 10. 1984] // Літературна Україна. – 1985. – 3 січ.
218. Земля живих: новела // Радянська Україна. – 1985. – 22 верес.
219. Соломонія: повість / автор. пер. Э. Мороз // Новый мир. – 1985. – № 3. – С. 70–92.
Рец.: Брюховецький В. Не поле перейти [Борис Харчук. «Соломонія». «Новый мир», 1985, № 3] // Літературна Україна. – 1985. – 1 серп.
 Яворивский В. С истиной наедине // Дружба народов. – 1986. – № 5. – С. 258–260.

1986

220. Подорож до зубра. – Київ: Рад. письменник, 1986. – 368 с.
 Зміст: Соломонія: повість. – С. 3–48; Подорож до зубра: дорожні враження. – С. 49–112; Коляда: повість. – С. 113–232; Світова верба: безсирітна казка. – С. 233–330; Ой Морозе-Морозенку...: повість-легенда. – С. 331–367.
Рец.: Скрипник І. Ой Морозе-Морозенку // Літературна Україна. – 1987. – 2 лип.
221. Інтенсифікація совісті: [про роботу парт. орг. Підволочиського р-ну Терн. обл. по керівництву с.-г. вир-вом] // Вітчизна. – 1986. – № 2. – С. 159–162.
222. Мар'яна: повість // Вітчизна. – 1986. – № 4. – С. 19–89.
223. Бабусяна внучка: [оповідання] // Малятко. – 1986. – № 7. – С. 5.
224. Світова верба: безсирітська казка // Прапор. – 1986. – № 9. – С. 13–111.
225. Світова верба: урив. з повісті // Ленінська зміна. – 1986. – 12 серп.
226. Світова верба: урив. з повісті // Зоря Полтавщини. – 1986. – 4 верес.

1987

227. Свічка: оповідання // Прапор. – 1987. – №6. – С. 112–127.
228. Онук: повість // Вітчизна. – 1987. – №7. – С. 16–45.
229. Сутності; Вишум шарої ранети; Хлоп-хлип; Мозолі: оповідання// Літературна Україна. – 1987. – 29 січ.
230. Мальовані олені: [про повн. кавалера ордена Труд. слави ланкову буряківницю колгоспу ім. 60-річчя Рад. України М. І. Кольбу: Гусятин. р-н Терноп. обл.]. Нарис// Сільські вісті. – 1987. – 26 квіт.
231. Кровные узы: роман / пер. с укр. В. Россельса. – М.: Сов. писатель, 1987. – 496 с.
Рец.: Титович И. Там, где светает и смеркается... // Литературное обозрение. – 1988. – № 9. – С. 41–43.

1988

232. Волинь: роман. Тетралогія. – Київ: Дніпро, 1988. – Кн. 1–2. – 565 с.
233. Волинь: роман. Тетралогія. – Київ: Дніпро, 1988. – Кн. 3–4. – 750 с.
234. Свічка: оповідання // Оповідання'87. – Київ, 1988. – С. 345–364.
235. Маркова наука; Косарі: оповідання // Київ. – 1988. – № 1. – С. 4–60.
236. De profundis: повість // Прапор. – 1988. – № 4. – С. 10–57.
237. Останні оповідання: На трасі; Син; Відправа; Суд; Гармошка / передм. А. Крижанівського // Вітчизна. – 1988. – № 5. – С. 50–67.
238. Орлині води: [оповідання] // Малятко. – 1988. – № 9. – С. 4–5.
239. Слово і народ: [про укр. мову] // Прапор. – 1988. – № 10. – С. 147–163.
240. Новосілля: оповідання // Літературна Україна. – 1988. – 28 квіт.

1989

241. Зазимки і весни. – Київ: Веселка, 1989. – 431 с.
Зміст: Два дні. – С. 13–198; Крижі. – С. 199–304; Зазимки і весни. – С. 305–430.

242. Слово і народ // Мово рідна, слово рідне!.. Вірші, поеми, статті / упор. І. Бойко. – Київ: Веселка, 1989. – С. 149–168.
243. Онук // Обличчям до вікна: повісті. – Київ: Рад. письменник, 1989. – С. 446–492.
244. Вишневі ночі (Українські ночі): повість / вст. ст. А. Камінчука // Київ. – 1989. – № 1. – С. 20–53.
245. Палагна / аториз. перевод І. Новосельцевої // Радуга. – 1989. – № 6. – С. 28–46.
246. Межі і безмежжя: роман / вст. слово С. Гречанюка // Прапор. – 1989. – № 9. – С. 7–51; № 10. – С. 10–102; № 11. – С. 10–43.
247. Шайтанка // Україна. Наука і культура: щорічник / редкол.: О. Сергієнко (голов. ред.) та ін. – Київ: Т-во «Знання». – 1989. – Вип. 23. – С. 347–354.

1990

248. Мертвий час: повість // Київ. – 1990. – № 1. – С. 55–83.
249. Босі слова: новели // Сільські обрії. – 1990. – № 4. – С. 26–27.
250. «Відстоювати людину і людяність»: письменники про художню творчість // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 4. – С. 105–106.
251. Плач ненародженої душі: [есе] // Прапор. – 1990. – № 6. – С. 11–40.
252. Вечеря; Дурна; Верховина страт; А ми громадим сіно...: новели // Вітчизна. – 1990. – № 9. – С. 109–125.
253. Калина: [оповідання] // Барвінок. – 1990. – № 9. – С. 109–125.
254. Посиденьки // Сільські обрії. – 1990. – № 9. – С. 5.
255. Некерована реакція: маленька повість // Прапор. – 1990. – № 12. – С. 18–38.

1991

256. Твори: в 4 т. / передм. С. Гречанюка. – Київ: Дніпро, 1991. – Т. 1. Майдан. Межі і безмежжя. – 539 с.
257. Твори: в 4 т. – Київ: Дніпро, 1991. – Т. 2. Кривняки. – 574 с.
258. Горохове чудо / передм. М. Слабошпицького. – Київ, Веселка, 1991. – 239 с.

Зміст: *Казки, оповідання*: Співці, або Казка про близнюків. – С. 10–17; Казка про плуга. – С. 18–34; Казка про сопілку. – С. 34–42; Шайтанка. – С. 42–54. *Повісті*: Ой Морозе-Морозенку... – С. 56–93; Планетник. – С. 93–125; Горохове чудо. – С. 125–204; Діана. – С. 204–240.

Рец.: Слабошпицький М. Щоб люди не мізерніли: [Про кн. Б. Харчука «Зазимки і весни» і «Горохове чудо»] // Літературна Україна. – 1992. – 13 лют.

259. Бабуня: оповідання // Обрії. – Київ, 1991. – С. 211–216.
260. Останні оповідання: Слово; Іде; Вйо; Постріляний, порубаний; Нічна стежка // Київ. – 1991. – № 1. – С. 9–18.
261. Слово і народ // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 9. – С. 61–67.
262. Діалог: оповідання // Київська правда. – 1991. – 9 трав.
263. Іде: оповідання // Голос України. – 1991. – 13 верес. – С. 14.
264. Іде: оповідання // Радянське Прибужжя. – 1991. – 22 листоп.

1992

265. Слово про Кобзаря // Тернопіль. – 1992. – № 1. – С. 19.

1993

266. Смерть у Москві: оповідання // Київ. – 1993. – № 11. – С. 8–17.
267. Пастелі про давнє («Нерон», «Веселка і тюрма», «Посестри») // Курінь. – 1993. – № 4. – С. 43–45.

1998

268. Босі слова // Позакласне читання: зб. худ. творів. 8 клас. – Тернопіль, 1998. – С. 8–12.

1999

269. Калина: [оповідання] // Вісті. – 1999. – 7 жовт. – С. 12.

2004

270. Закам'янілий вогонь: листи Б. Харчука / передм. Івана Гнатюка // Київ. – 2004. – № 7/8. – С. 178–188.

2003

271. Горохове чудо // Хрестоматія з української літератури: 5 кл. Позакласне читання. – Тернопіль, 2003. – С. 154–189.

2005

267. Вовчун і Мурлинський // Веселі історії: [оповідання: для дітей дошк. та мол. шк. віку / упоряд. І. П. Січовик]; мал. М. Пузиренко. – Харків: Сінтекс, 2005. – С. 8–11. – (Сонечко).

2006

268. Як ведмідь зимує // Сніговики-витівники: вірші, оповід., казки / упорядкув. Б. В. Бойко. – Харків: Сінтекс ЛТД, 2006. – С. 10. – (Сонечко).

2007

269. Слово і народ // Д. Павличко. Десять віршів про мову і 88 про літературу. Б. Харчук. Слово і народ. – Тернопіль, 2007. – С. 21–38.
270. Вовчун і Мурлинський // Я з метеликом дружу: [оповідання: для дошкільнят і дітей мол. шк. віку / упоряд. О. Д. Чередниченко; худож. К. В. Самойлов та ін.]. – Харків: Белкар-книга, 2007. – С. 16–17. – (Веселка).

2008

271. Спрага: вірш // Вільне життя. – 2008. – 30 січ. – С. 2.
272. Як ведмідь зимує // Сніговики-витівники: вірші, оповід., казки: [для дітей дошк. та мол. шк. віку / упоряд. Б. Бойко]. – [2-ге вид.]. – Харків: Сінтекс, 2008. – С. 10. – (Сонечко).
273. Вовчун і Мурлинський // Я з метеликом дружу: [оповідання: для дошкільнят і дітей мол. шк. віку / упоряд. О. Д. Чередниченко; худож. К. В. Самойлов та ін.]. – Харків: Белкар-книга, 2008. – С. 16–17. – (Веселка).

2009

274. Вовчун і Мурлинський // Веселі історії: [оповідання: для дітей дошк. та мол. шк. віку / упоряд. І. П. Січовик]; мал. М. Пузиренко. – Харків: Сінтекс, 2009. – С. 8–11. – (Сонечко).

2010

275. Вишневі ночі – Тернопіль: Джура, 2010. – 188 с.
Зміст: Вишневі ночі. – С. 3–72; Панкрац і Юдка. – С. 73–134; De profundis. – С. 135–187.
276. Вовчун і Мурлинський // Я з метеликом дружу: [оповідання: для дошкільнят і дітей мол. шк. віку / упоряд. О. Д. Чередниченко; худож. К. В. Самойлов та ін.]. – Харків: Белкар-книга, 2010. – С. 16–17. – (Веселка).
277. Як ведмідь зимує // Сніговики-витівники: вірші, оповід., казки: [для дітей дошк. та мол. шк. віку / упоряд. Б. Бойко]. – Харків: Сінтекс, 2010. – С. 10. – (Сонечко).
278. Вовчун і Мурлинський // Веселі історії: [оповідання: для дітей дошк. та мол. шк. віку / упоряд. І. П. Січовик]; мал. М. Пузиренко. – Харків: Сінтекс, 2010. – С. 8–11. – (Сонечко).

2011

279. Як ведмідь зимує // Ой, весела в нас зима: вірші, оповід., казки до зим. свят / [уклад. Ю. Рібцун]. – Київ: Літера ЛТД, 2011. – С. 7.
280. Як ведмідь зимує // Сніговики-витівники: вірші, оповід., казки: [для дітей дошк. та мол. шк. віку / упоряд. Б. Бойко]. – Харків: Сінтекс, 2011. – С. 10. – (Сонечко).
281. Вовчун і Мурлинський // Я з метеликом дружу: [оповідання: для дошкільнят і дітей мол. шк. віку / упоряд. О. Д. Чередниченко; худож. К. В. Самойлов та ін.]. – Харків: Белкар-книга, 2011. – С. 16–17. – (Веселка).

2014

282. Слово і народ // Дивослово. – 2014. – № 12. – С. 31–37.

2015

283. Горохове чудо. – Л.: Апріорі, 2015. – 128 с.
Зміст: Горохове чудо. – С. 6–91; Планетник. – С. 93–126.
284. Вовчун і Мурлинський // Подарунок золотої рибки: [оповідання, казки для дітей дошк. та мол. шк. віку / упоряд. Г. М. Кирпа]. – Харків: Белкар-книга, 2015. – С. 3–5. – (Веселка).

2016

285. Бабусяна внучка // Друзі: [читаємо по складах: оповідання для дітей дошк. віку] / під ред. І. Біляєвої. – Харків: Белкар-книга, 2016. – С. 10–11. – (Промінець).

2017

268. Бабусяна внучка // Друзі: [читаємо по складах: оповідання для дітей дошк. віку] / під ред. І. Біляєвої. – Харків: Белкар-книга, 2017. – С. – 10–11. – (Промінець).

2018

269. Вовчун і Мурлинський // Справжня дружба: [оповідання, казки для дошкільнят і дітей мол. шк. віку]. – Харків: Белкар-книга, 2018. – С. 3–5.

Б.р.

270. Вишневі ночі: повість / упор. та ред. Р. Т. Гром'яка; передм. О. В. Василюшина. – Кременець: [б. в., б. р.]. – 54 с.

Хронологічно-систематичний покажчик літератури про творчість і життя Бориса Харчука

Довідники

1. Борис Харчук // Письменники Радянської України: довідник. – Київ: Рад. письменник, 1960. – С. 510.
2. Харчук Борис Микитович // Біобібліографічний словник. – Київ: Дніпро, 1965. – С. 689–691.
3. Борис Харчук // Письменники Радянської України: біобібліографічний довідник. – Київ: Рад. письменник, 1966. – С. 705.
4. Борис Харчук // Письменники Радянської України: біобібліографічний довідник. – Київ: Рад. письменник, 1970. – С. 454.
5. Борис Харчук // Письменники Радянської України: довідник. – Київ: Рад. письменник, 1976. – С. 362.
6. Харчук Борис Микитович // Письменники Радянської України: біобібліографічний довідник. – Київ: Рад. письменник, 1981. – С. 281.
7. Борис Харчук // Письменники Радянської України. 1917–1987: біобібліографічний довідник. – Київ: Рад. письменник, 1988. – С. 619.

Бібліографія

1. Харчук Борис Микитович // Біобібліографічний словник. – Київ: Дніпро, 1965. – С. 689–691.
2. Родом і серцем із Волині: метод.-бібліограф. поради: до 80-річчя від дня народж. Бориса Харчука / Терноп. ОУНБ, наук.-метод. від.; підгот. С. П. Юрчак. – Тернопіль, 2011. – 19 с.: портр. – Бібліогр.: с. 17–19. – Б. тит. арк.

Біографічні матеріали

1. Василюшин О. «І тільки мати не засне...»: [розмова з матір'ю відомого укр. письменника Б. М. Харчука] // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 9. – С. 59–60.
2. Гнатюк І. Таврований доносами: [про укр. письменника Б. Харчука] // Дзвін. – 1991. – № 9. – С. 141–144.
3. Кіпніс-Григор'єв Г. Як «Новий мир» друкував роман [«Майдан»] Бориса Харчука // Літературна Україна. – 1992. – 7 трав.
4. Василюшин О. Борис Харчук і «Просвіта» // Вільне життя. – 1993. – 22 черв.
5. Сорока Я. «Слово живе, коли обкипить кров'ю»: про дружбу Б. Харчука та Я. Сороки // Русалка Дністрова. – 1994. – № 4.*
6. Сорока П. «Слово прагне душі»: [історія однієї дружби] // Дивослово. – 1994. – № 9. – С. 6–9.
7. Чернихівський Г. Борис Харчук і Крем'янецьчина // Русалка Дністрова. – 1996. – № 14.*
8. Антонюк-Следзінська Л. Борис Харчук і Крем'янецьчина // Діалог. – 1997. – 28 черв.
9. До 30-річчя листа протесту проти політичних переслідувань в Україні // Сучасність. – 1999. – № 1. – С. 88–109.
10. Ротач А. Полтавська сторінка [письменника] Бориса Харчука // Зоря Полтавщини. – 2000. – 25 квіт.
11. Черемшинський О. Пам'ятає Велеснів: слово і голос [письм.] Бориса Харчука // Літературна Україна. – 2007. – 13 верес.
12. Лист 139-ти // Шевчук В. На березі часу. Ті, котрі поруч. – Київ: Либідь, 2017. – С. 357–360.

Інтерв'ю

«Словом і помислами утверджувати добро»: [бесіда з укр. письменником Б. Харчуком / Записав І. Гробатий] // Вільне життя. – 1983. – 4 черв.

Літературознавчі і критичні статті

1. Ярмиш Ю. Всупереч життєвій правді // Літературна Україна. – 1973. – 18 верес.
2. Коновалов Г. Антиісторичні вправи Б. Харчука: [нотатки критика] // Літературна Україна. – 1973. – 18 груд.
3. Іваненко Г. «Літературна Україна» в ролі прокурора: [звинувачення письм. Б. Харчука нібито в шкідливості його поглядів] // Українські вісті. – 1973. – Ч. 43 (2085). – 25 листоп.
4. Гром'як Р. Джерела отчого краю: [про прозу Б. Харчука] // Літературна Україна. – 1982. – 18 лют.
5. Слабошпицький М. Ф. Питома вага слова // Літературні профілі: літ.-критич. нариси. – Київ: Рад. письменник, 1984. – С. 169–196.
6. Слабошпицький М. Питома вага слова: [штрихи до портрету українського письменника Б. Харчука] // Українська мова і література в школі. – 1984. – № 5. – С. 3–10.
7. Гречанюк С. С. «Звичайні» люди Бориса Харчука // Гречанюк С. С. До слова чесного, живого: статті. – Київ: Рад. письменник, 1987. – С. 150–184.
8. Борис Харчук: [укр. рад. письменник, 1931–1988: [некролог] // Літературна Україна. – 1988. – 28 січ.
9. Гречанюк С. Борис Харчук: «Мораль – це і є душа»: [про творчість письменника] // Вітчизна. – 1988. – № 10. – С. 167–174.
10. Історія української літератури / під ред. І. О. Дзеверина та ін. – Київ: Наук. думка, 1988. – Т. 2. – С. 159, 165, 223, 233, 239, 242, 250, 253–255, 268, 724.
11. Агеєва В. Пам'ять подвигу (Українська воєнна проза 60–80 рр.). – Київ: Наукова думка, 1989. – 410 с.
12. Гром'як Р. Борис Харчук – родом і серцем з Волині // Література Золотого вересня: літ.-крит. нарис. – Київ, 1989. – С. 228–250.
13. Гречанюк С. Біль у спадок: [про творчість письменника Б. Харчука] // Вітчизна. – 1990. – № 9. – С. 126–134.
14. Гречанюк С. «Мораль – це і є душа» // Гречанюк С. На тлі ХХ століття. – Київ: Рад. письменник, 1990. – С. 243–268.
15. Єрмоленко С. «Серце скапує в слово»: етюд про стиль Б. Харчука // Культура слова. – 1990. – Вип. 39. – С. 5–10.

16. Рожко В. Волинські дороги [письменника] Бориса Харчука // Радянська Волинь. – 1990. – 12 січ.
17. Рожко В. Робота працівників Держархіву Волинської області по створенню фонду документів [письменника] Б. М. Харчука // Арх. України. – 1990. – № 4. – С. 31–35.
18. Сивокінь Г. М. «Неясна відповідь на життєві питання»: [до 60-річчя з дня народження Бориса Харчука] // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 9. – С. 59–60.
19. Гречанюк С. Борис Харчук // Історія української літератури ХХ століття: у 2 кн.: навч. посібник / за ред. В. Дончика. – Київ: Либідь, 1995. – Кн. 2. – Ч. 2: 1960–1990-ті роки. – С. 339–343.
20. Василишин О. В. Борис Харчук в умовах тоталітарного режиму // Дивослово. – 1996. – № 4. – С. 12–15.
21. Співак І. Повість Б. Харчука «Мертвий час»: деякі аспекти поетики // Актуальні проблеми слов'янської філології: міжвуз. зб. наук. ст. – Київ: Знання України, 2000. – Вип. 5: Лінгвістика і літературознавство. – С. 229–233.
22. Богдан С. Мовний етикет як елемент мовної картини світу волинян: за романом Б. Харчука «Волинь» // Дивослово. – 2001. – № 10. – С. 11–14; 2002. – № 3. – С. 17–21.
23. Василишин О. «Україна! Це той Бог, до якого доростає душа...»: [про укр. письменника Б. Харчука] // Дивослово. – 2001. – № 9. – С. 67–71.
24. Співак І. Художній світ повісті Б. Харчука «Соломонія» // Актуальні проблеми слов'янської філології: міжвуз. зб. наук. ст. – Київ: Знання України, 2001. – Вип. 6: Лінгвістика і літературознавство. – С. 237–241.
25. Співак І. Психологізм як засіб типізації в повісті Б. Харчука «Теплий попіл» // Актуальні проблеми слов'янської філології: міжвуз. зб. наук. ст. – Київ: Знання України, 2003. – С. 255–262.
26. Тарнашинська Л. Ритм та система символів як засіб організації художнього простору в прозі Бориса Харчука // Слово і Час. – 2003. – № 2. – С. 13–21.
27. Співак І. Осмислення кохання у повісті Б. Харчука «Вишневі ночі» // Українська мова та література. – 2004. – № 38. – С. 8–11.

28. Полякова С. Втрата духовності та проблема вибору як основа конфлікту в романі Б. Харчука «Хліб насущний» // Література. Фольклор. Проблеми поетики: зб. наук. пр. – Київ: Акцент, 2005. – Вип. 21. – Ч. 1. – С. 586–596.
29. Співак І. Повість Б. Харчука «Світова верба» як зразок модифікації епічного жанру // Вісник Черкаського університету. – Черкаси. – 2005. – Вип. 67. – С. 68–73.
30. Полякова С. Своєрідність художнього вираження опозицій «місто–село» та «добро–зло» у творчості Б. Харчука // Література. Фольклор. Проблеми поетики: зб. наук. пр. – Київ: Акцент, 2006. – Вип. 26. – Ч. 1. – С. 586–596.
31. Полякова С. Система символів та міфологема майдану в романі Б. Харчука // Таїни художнього слова (до проблеми поетики тексту): зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2006. – Вип. 5. – С. 245–251.
32. Полякова С. Образ дороги у прозі Б. Харчука (на матеріалі роману «Майдан» та повістей «В дорозі», «Невловиме літо») // Бористен. – 2006. – № 4. – С. 9–10.
33. Василюшин О. Мала проза Івана Франка в рецепції Бориса Харчука // Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка. – 2007. – Вип. 31. – С. 123–126.
34. Полякова С. В. Мотив жертвовності та специфіка його художньої реалізації у прозі Б. Харчука // Таїни художнього тексту (до проблеми поетики художнього тексту): зб. наук. пр./ Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара; [редкол.: Н. І. Заверталюк (наук. ред.) та ін.]. – Вип. 6. Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 52–60.
35. Полякова С. Своєрідність художнього вираження мотиву зрадництва в межах опозиції «добро–зло» в прозі Б. Харчука // Бористен. – 2007. – № 6. – С. 15–16.
36. Полякова С. Специфіка кольорової палітри у прозі Б. Харчука // Література. Фольклор. Проблеми поетики: зб. наук. пр. – Київ: Акцент, 2007. – Вип. 27. – Ч. 2. – С. 446–456.
37. Полякова С. Специфіка стилю Б. Харчука // Література. Фольклор. Проблеми поетики: зб. наук. пр. – Київ: Твім інтер, 2007. – Вип. 28. – Ч. 2. – С. 529–539.

38. Полякова С. Типологія жіночих образів у прозі Бориса Харчука (на матеріалі тетралогії «Волинь», романів «Майдан», «Кревняки» і повісті «Соломонія») // Бористен. – 2007. – №12. – С. 23–24.
39. Полякова С. Проблема екології душі в прозі Б. Харчука та О. Гончара // Таїни художнього слова (до проблеми поетики тексту): зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2008. – Вип. 7. – С.185–192.
40. Співак І. Проблема розпаду патріархального роду: психологічний вимір: (за повістю Б. Харчука «Онук») // Слово і Час. – 2008. – № 2. – С. 56–61.
41. Полякова С. В. Деякі спостереження над особливостями міфопоетики у творах Б. Харчука та П. Загребельного // Таїни художнього тексту (до проблеми поетики художнього тексту): зб. наук. пр./ Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара; [редкол.: Н. І. Заверталюк (наук. ред.) та ін.]. – Вип. 9. Дніпропетровськ: Пороги, 2009. – С. 126–134.
42. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство: 80-річчю з дня народження письменника Бориса Харчука присвячується / за ред. М. П. Ткачука – Тернопіль: ТНПУ, 2011. – Вип. 33. – 453 с.
Зміст: Гурбанська А. Внутрішній монолог у творах Бориса Харчука (типи і функції); Оляндер Л. Проблема роду в романі Бориса Харчука «Кревняки» й контекст європейської літератури; Ткачук М. Наратив малої прози Бориса Харчука; Штонь Г. Духовні стратегії епіки Бориса Харчука; Багнюк А. Філософські аспекти творчості Бориса Харчука; Василюшин О. Українське харчукознавство упродовж другої половини ХХ століття і внесок у нього професора Романа Гром'яка; Кравець Л. Педагогічні погляди Бориса Харчука; Марунько О. Концепт кохання у повісті «Панкрац і Юдка» Бориса Харчука; Пасічник О. Топос хутора в повісті Бориса Харчука «У дорозі» та у романі Уласа Самчука «Морозів хутір»; Макаренко О. Казкове коло Бориса Харчука; Полещук Г. Поетика оповідань Бориса Харчука «На Могилці», «За плугом», «Смак вишень», «Біля криниці»; Рожко В. Борис Харчук в документах та історичних джерелах Держархіву Волинської

- області; Барчук В. Функціонально-семантичні модифікації значення минулого часу в повісті Бориса Харчука «Діана»; Буда В. Порівняння як засіб характеристики персонажів у повісті Бориса Харчука «Коляда»; Вежинович Н. Фразеологічна картина світу у творах Бориса Харчука; Воляннюк О. Особливості функціонування топонімів у повістях Бориса Харчука «Теплий попіл» та «Крижі»; Гандзюк О. Специфіка функціонування віддієслівних утворень у повістях Бориса Харчука; Гринишин У. Парцеляція як стилістичний засіб експресивності художнього тексту (на прикладі роману «Майдан» Бориса Харчука); Ковтун А. Багатство релігійної та церковної лексики у творах Бориса Харчука; Лісняк Н. Фразеологізми на позначення характеристики людини (на матеріалі повісті Бориса Харчука «Йосип з гроша здачі»); Панцьо С. Принципи укладання словника фразеологізмів у творчості Бориса Харчука; Парасін Н. Звуконаслідувальна лексика в аспекті теорії прототипів (на матеріалі роману Б. Харчука «Кревняки»); Тишківська Н. Синтаксична організація чужого мовлення в повістях Бориса Харчука; Савич Л. Втілення у практику школи методичних ідей О. М. Біляєва (на матеріалі повісті «Вишневі ночі» Бориса Харчука).
43. Гурбанська А. І. Соціально-комунікативні та культурологічні проєкції естетики літературного шістдесятництва: (на матеріалі творчості Б. Харчука) // Вісник Харківської державної академії культури. – 2012. – Вип. 35. – С. 148–156.
44. Співак І. Міфопоетичний світ повісті Бориса Харчука «Коляда» // Дивослово. Українська мова й література в навчальних закладах. – 2012. – № 2. – С. 52–56.
45. Полякова С. В. Людина як фокусний центр існування добра і зла у тетралогії Бориса Харчука «Волинь» // Таїни художнього тексту (до проблеми поетики художнього тексту): зб. наук. пр./ Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара; [редкол.: Н. І. Заверталюк (наук. ред.) та ін.]. – Вип. 15. Дніпропетровськ: Пороги, 2012. – С. 125–130.
46. Гурбанська А. Наративний модус повістєвої прози Бориса Харчука: внутрішній монолог: (типи й функції) // Слово і Час. – 2013. – № 6. – С. 36–42.

47. Василюшин О. Історія одного літературного побратимства: Борис Харчук та Іван Гнатюк // Українська мова й література в сучасній школі. – 2013. – № 12. – С. 16–19.
48. Луцан Л. Стилльовий синкретизм у романах Бориса Харчука // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. – 2013. – Вип. 13. – С. 66–71.
49. Полякова С. В. Міфологема дороги в романах Олеся Гончара та Бориса Харчука // Таїни художнього тексту (до проблеми поетики художнього тексту): зб. наук. пр./ Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара; [редкол.: Н. І. Заверталюк (наук. ред.) та ін.]. – Вип. 16. Дніпропетровськ: Ліра, 2013. – С. 103–107.
50. Буряк О. Борис Харчук «Планетник»: жанрово-композиційна специфіка, проблематика, образна система // Українська література в загальноосвітній школі. – 2014. – № 12. – С. 2–6.
51. Данилевич М., Кушнірук Н. Поетика образів-символів у романі «Майдан» Бориса Харчука // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство. – Тернопіль: ТНПУ, 2014. – Вип. 41. – С. 38–44.
52. Полякова С. В. Образ сонця як символ всевидючого божества у творах Бориса Харчука // Таїни художнього тексту (до проблеми поетики художнього тексту): зб. наук. пр./ Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара; [редкол.: Н. І. Заверталюк (наук. ред.) та ін.]. – Вип. 17. Дніпропетровськ: Ліра, 2014. – С. 125–130.
53. Данилевич М. Дискурс втраченого дитинства у прозі Бориса Харчука // Беларуская літаратура ў культурнай прасторы сучаснага грамадства: матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі да 120-годдзя з дня нараджэння Кандрата Крапівы (Мінск, 3–4 сакавіка 2016 г.) / Цэнтр даследаванняў бел. культуры, мовы і літ. Нац. акадэміі навук Беларусі. – Мінск: Права і эканоміка, 2016. – С. 262–265.
54. Полякова С. В. Образ українця в романістиці Бориса Харчука // Таїни художнього тексту (до проблеми поетики художнього тексту): зб. наук. пр./ Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара; [редкол.: Н. І. Заверталюк (наук. ред.) та ін.]. – Вип. 20. Дніпропетровськ: Ліра, 2016. – С. 121–128.

Монографії

1. Співак І. Е. Повісті Бориса Харчука. Проблеми поетики: монографія; Бердян. держ. пед. ун-т. – Донецьк: Юго-Восток, 2008. – 176 с.
2. Полякова С. В. Стильові домінанти оповіді в романістиці Бориса Харчука: монографія. – Кіровоград: Кіровоград. вид-во корпорат. п-во ДАК «Укрвидавполіграфія», 2009. – 200 с.

Словник

Фразеологія творів Бориса Харчука: словник / [уклад.: І. М. Бабій та ін.; голов. ред. С. Є. Панцьо]; Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка, філол. ф-т, каф. укр. мови. – Тернопіль: Джура, 2012. – 748 с.

Дисертації

1. Василюшин Олег Васильович. Творчість Б. М. Харчука (еволюція художнього мислення): дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / Тернопільський держ. педагогічний ін-т. – Тернопіль, 1997. – 170 л.
2. Співак І. Е. Повісті Бориса Харчука. Проблеми поетики: дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / Херсонський державний університет. – Херсон, 2007.
3. Полякова С.В. Стильові домінанти оповіді в романістиці Бориса Харчука: дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. – Дніпропетровськ, 2008.

Журнальні і газетні статті популяризаторського характеру

1. Гром'як Р. Художні обрії Бориса Харчука: [до 50-річчя з дня народження письменника] // Вільне життя. – 1981. – 13 верес.
2. Слабошпицький М. Борисові Харчуку – 50 // Літературна Україна. – 1981. – 15 верес.
3. Чернихівський Г. Співець отчого краю // Радянське село. – 1986. – 27 лют.
4. Сорока П. Дорога до сина: образ матері у творах Б. Харчука // Вільне життя. – 1989. – 30 лип.
5. Мельничук Х. Звучить слово майстра // Колгоспне життя. – 1990. – 12 трав.

6. Роговий Ф. Очисний вогонь його душі: [до 60-річчя з дня народження письменника Б. Харчука] // Голос України. – 1991. – 13 верес. (№178). – С. 14.
7. Зозуляк Є. Харчукова світлиця: [до 60-річчя з дня народження письменника] // Вільне життя. – 1991. – 19 верес.
8. Борчук А. «І трапилося непередбачене...»: штрихи до портрета Б. Харчука // Русалка Дністрова. – 1994. – № 17.*
9. Будзан Г. Літописець Волині // Народне слово. – 1991. – 16 серп.
10. Дзюба Г. І тільки ньєнка не засне... // Народне слово. – 1991. – 13 верес.
11. Назар М. Слово про Б. Харчука. – Збараж: Медобори, 1991. – 24 с.*
12. Василишин О. Слава і «Неслава» Бориса Харчука: [про однойменну повість письменника] // Вільне життя. – 1992. – 22 трав.
13. Мельник В. Маленька галузка у вінок пам'яті: [про письменника Б. М. Харчука] // Слово і Час. – 1992. – № 2. – С. 55–58.
14. Моліцька Г. Харчукова світлиця // Свобода. – 1992. – 24 листоп.
15. Харчук Р. Про батька // Слово і Час. – 1992. – № 1. – С. 54–55.
16. Харчукова криниця. – Збараж: Пегас, 1992. – 31 с.
17. Біленко В. Його поле врожаїлося для всіх: [пам'яті письм. Б. М. Харчука] // Сільські вісті. – 2001. – 13 верес.
18. Пушкар Н. Художник Ніл Хасевич став прототипом одного з персонажів роману Бориса Харчука «Волинь» // Луцький замок. – 2005. – 10 листоп. – С. 6.
19. Миронюк С. Борис Харчук: «Краси людини без землі і краси землі без людини нема...»: [про письменника Бориса Харчука, 1931–1988] // Кримська світлиця. – 2013. – 5 квіт. – С. 12.
20. «Був щирим літописцем свого народу»: [про укр. письменника Бориса Харчука, 1931–1988] / підгот. Марія Вітрич // Зоря Полтавщини. – 2016. – 13 верес. – С. 3.
21. Кралюк П. Дві «Волині»: [до дня народж. укр. письменника Бориса Харчука, 1931–1988] // Дзеркало тижня. – 2016. – 10–16 верес. – С. 12.

Спогади

1. Слабошпицький М. Побачити в дорозі: спогад про письменника Б. Харчука // Україна. – 1991. – № 15. – С. 12–13.
2. Сорока Я. Повіяв вітер степовий, Борисе...: [до 60-річчя з дня народження письменника Б. Харчука] // Вільне життя. – 1991. – 13 верес.
3. Гром'як Р. Вертеп, або Як я став народним депутатом СРСР і що з того вийшло...: спогад-роздум. – Тернопіль: [б. в.], 1992. – 334 с.
4. Гром'як, Р. Вертеп – 2, або У хащах влади: спогад-роздум. – Тернопіль: Збруч, 1995. – 286 с.
5. Сорока Я. Таким пам'ятаю Бориса Харчука: спогади // Тернопілля'96: регіональний річник. – Тернопіль, 1997. – С. 470–472.
6. Гнатюк І. Стежки-дороги. – Дрогобич: Вид. фірма «Відродження», 1998. – 496 с.
7. Харчук Р. Батько вірив у людяність...: спогад про [письменника] Б. Харчука // Слово Просвіти. – 2001. – 19 жовтня. – С. 7.
8. Біленко В. Письменник, якого не забути: Минуло 75 років від дня народж. укр. прозаїка Бориса Харчука // Сільські вісті. – 2006. – 21 верес.
9. Слабошпицький М. Згадуючи Харчука: [про письм. Бориса Харчука] // Літературна Україна. – 2007. – 22 лют.
10. Дімаров А. Прожити й розповісти. – Київ: Український пріоритет, 2017. – 672 с.

Дидактичні матеріали

1. Воловець Л. Роздуми над повістю Б. Харчука «Онук»: (Матеріал для уроку позакласного читання) // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 5. – С. 42–46.
2. Василишин О. «... В усіх нас гуде крапелька небес»: Ключ. фрагм. уроку з вивч. повісті-легенди Б. Харчука «Планетник»: (7-й кл.) // Урок української. – 2004. – № 4. – С. 43–45.
3. Дяченко-Лисенко Л. Казкове і реалістичне у творах Бориса Харчука й Антуана де Сент-Екзюпері: урок компаративного аналізу повістей «Планетник» і «Маленький принц» // Диво-слово. – 2008. – №1. – С. 16–19.
4. Василишин О., Василишин І., Равлів І. Вивчення творчості Бориса Харчука в школі: матеріали до уроків. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 108 с.

Гравюра А. Горської і О. Заливахи до новели Б. Харчука «Мати»,
що була опублікована у 5 числі часопису «Дніпро» за 1964 рік.

Листи читачів до Бориса Харчука

Добрий день уважаемий Борис ^{Макимович}

Трошу, Вас не гнівайтесь, що я собі дозволила написати письмо.

Просто як казати наш письменник розговор про цю книгу написаву Вами „Волинь“

Я прочитала першу книгу „Волинь“ через місяць прочитала другу книгу Волинь і як тепер бути, вірніше як би взяти закінчення книги, про іхне життя як залегательних героїв.

Я сама роблю в Лукашеві на Експериментальній лотковій ор-ке покрасити ладк.

Дуже люблю читати книги

В мене є двоє дітей. Син ходить в зкл. а дочка в їкл. Я їх тоже дуже люблю читати книгу та читати книги. Я пришла к такому висводу, що книга самий чудесний друг життя. Трошу Вас написати якщо Вам не трудно на таке запитання

Як закіншилось життя Антокіна Плато-
кової - Знаток. Цю героїню всі знали
в нашому чеху. Платону, що ми всі гуртом
читали книги і всі 14 жінок дуже
сподобалась ця книга і всі ми вас
просили написати, чим кончалось Іванів
життя Петра та Павла, Гриця Знатю-
ків. Зінки та Ядвіги, ти забрала
Анїошину свого сина Степанка.

Про м. Броківського і такте Знатюка.
Прошу вас ми тільки не обманітеся,
що у мене получається і по рудкою
і по українській, за гурди огинди,
прошу пробажання.

Надіюсь на поодишельний
ошвей.

Л. С. XII-71.

Досвідання

Шевель Гизела

Георгиевна

Прошу Вас уважливий не подумайте
що я божевільна що я казасваю
щобби во написати, гди жондається
ця книга. Может ^{для} Вас не дуже цікаво,
но я думи прошу Вас написати, що
можє с цих людей ще живуть люди.
і де вони живуть.

Ну на цьому я кінгаю свого
і ще раз прошу пробачення, за ^{всі} разам

Доброго дня Вам щирою обо ноги.

До одруження.

Мой адрес
Закарпатська область
Мукачевський р-н
с Глюгарки 202
Шевель Тизела Георг.

— А что такое счастье?

Так вот братишка — оно
и есть, но навряд тебе
пойти как мне.

Я тебе не лагу, но
ты прекрасно меня помнишь.

От всей души
благодарю за

« Гороховое
Туго »

прости, я сварю
миску неучено

2. Красное
уд. передо мной 38

1. Крайне

28 ноября 1963 года.

9 у 1739 63

Дорогая редакция, пишу Вам отзыв за хорошую книгу "Волны" и ХАРЧУКА Бориса Никитовича.

Списал он все то, что было в действительности, и читая книгу вспоминаются наши детские годы где мы с Борисом проводили на одной скамье в школе село Дзвеняча.

Лично я с первых своих дней болелся школы, первый и второй класс оканчивал когда была оккупация и учителя так поступали грубо, что самое главное в детстве они отвращали - это любовь к школе, к учебе, занимались избиением, приводили в школу священников, которые заставляли по два часа на коленях молитвы читать.

Я очень рад, что мой товарищ школьный, который был энергичный, стал писать в том числе и книги хорошие. Желаю я ему хорошего здоровья и много лет жизни!

Прошу редакцию передать, если это можно Борису Харчуку от меня и наших шахтеров где я тружусь боевой шахтерский привет и пожелаем успехов в его творческом труде!

Прошу извинения, может не так построил я свои выражения но я пишу от всей души.

Мой адрес :

Г. Марганец, Днепропетровской области
ул.Садовая, д. 14 кв.10.

Мелиховский Павел Маввеевич

Работаю проходчиком шахты 7 Грушевского РУ -ШТУ -2
трест "Кривбассшахтопроходня".

м. Львів. 11. 5. 1964
Тимшу перше письмо до
видавництва „Молодь”. 64

Я, учень 9 в класу СМ №8 м. Львова,
Андрієцький Трохан В. купив і
прочитав книжечку „Волинь”.

Ця книжечка дуже мені сподобалась.
Автор цієї книжечки Г. Харчук
чудово відобразив портрети
героїв цієї книжечки, Петра, Гавриля,
Івана та інших. Чудово відображе-
ний портрет комуніста Антона.

Я проштов міне другу книжку,
тому що першої не зміг дістати.
Трохану Видавництва надіслати
мені першу книжку по пошті.

Глеав Андрієцький Г. В.
Львів-25. вул. Тіглісна буд. №21.

Внутрішня рецензія на 4-ту книгу «Волині»
Бориса Харчука у російському перекладі для видавництва
«Советский писатель»

О ЧЕТВЕРТОЙ КНИЖКЕ РОМАНА БОРИСА ХАРЧУКА "ВОЛЫНЬ"

Еще никогда я не испытывал таких затруднений, как при рецензировании заключительной книги тетралогии Бориса Харчука.

За годы работы над романом незаурядный талант автора художественно созрел. За каждой страницей книги чувствуется глубокое непосредственное знание действительности, ее мельчайших бытовых деталей.

Борис Харчук написал одну из самых жестоких и трагических книг современности. По своему объективному смыслу это книга о том, как отвергала западно-украинское крестьянство наш, советский, образ жизни, как сильны в нем националистические пережитки, как остра межнациональная вражда.

Нельзя без содрогания читать такие, к примеру, эпически спокойные строки, которых немало в романе:

-Председателем сельсовета ~~выбрали~~ ^{назначили} Барта: Все знали его - самого честного и самого справедливого человека в селе. Днем ~~председателем~~ ^{назначили}, а вечером он уже висел на ~~вербе~~ ^{столбе} ... Повесили. Страшно. Ему выкололи глаза, отрезали язык, выколотили в лоб красную солдатскую звездочку /стр. 308/.

Вслед за Бабком однажды утром сельчане Лозовки

-увидели ^и повешенным Кулиничка, повешенным на вербе, возле сельсовета. На той же вербе повесили и его жену, и дочь, и маленькую внучку. За то, что Кулинич первым подал заявление в колхоз. Так и написали ему на груди.

Председателем сельсовета выбрали Антонину... А назавтра голову ее матери, голову Марьяны, наши насаженной на кол. А тела убитой так и не нашли /стр. 373/

Вряд-ли где либо в наше время классовая и межнациональная борьба доходила до таких чудовищных жестокостей. Писатель мужественно говорит о них, ничего не скрывая и не замалчивая. Начиная роман, он так характеризует настроения своих героев в первые дни Отечественной войны. Вот беседуют два лозовских старика, видевшие виды за свою долгую трудовую жизнь. Один из них говорит другому по поводу

мобилизации в Красную Армию:

-Идут, опять идут, как за царя на германца, как за Польшу на немца.

-Да-а, идут. А помнишь, как на японца шли...

-За всех, понимаешь, идут, только не помню, чтоб за себя.../стр.26/

Этим диалогом романист кончает третий раздел первой части. Он, однако, не кладет на чашу весов столь же выразительные сцены других настроений, другого типа общественного сознания, ясно представляющего, почему западно-украинскому крестьянину надо идти на защиту родины от гитлеровцев. Отказывается автор от социального анализа и когда обращается к характеристике немцев. Все они для него "рыжие мыши", вырвавшиеся на волю. ~~И~~ Так он и пишет:

-Все они -пришварейнские сентиментальные фермеры, мюнхенские часовщики, рурские землекопы, баварские пивовары, берлинские законодатели, кенигсбергские архивариусы вместе с венскими музыкантами и данцигскими мореплавателями, забыв о своих профессиях, -портным не надо шить костюмов, их одели в мундиры, сапожникам не надо тачать сапоги, их обули в солдатские башмаки, -оставив своих матерей, жен, детей и девушек, стали обжиновенными мясниками и резниками, поверили в свое новое предназначение.../стр.51/

Но ведь "рурские землекопы" или точнее рудокопы совсем не похожи на "берлинских законодателей". Фашизм растлил, развратил, одурачил, поработил немецкий народ, но и в нем действовали антифашистские силы. Видеть в гитлеровском вермахте лишь стаю обезчеловеченных "рыжих мышей" означает упростить крайне сложную и противоречивую историческую картину.

Чуть ли не всем селом терзает Дозовна коммуниста Антона Чернобая. Разъяренная толпа, даже не расчленяемая автором на отдельных персонажей, ревет:

-Бить, так всех!

-Павла Гнатюка судить за сыночка!

-И Химу! Она тоже на сходках заседала!/стр.88/

И снова автор рисует только ярость, только ненависть, толь-

ко звериную жестокость.

Разумеется, не по субъективным убеждениям автора, а по объективному идейно-художественному смыслу романа, крестьянам Лозовки-этому собирательному образу Западной Украины, совершенно безразлично, кто и куда их зовет:

-Люди привыкли ко всяким воззваниям и листовкам. Совсем недавно, ими, утекая, засыпала улицы польская белоорловщина; вихрем неслись листовки по улицам, когда освобождали Лозовку красные войска /стр.89/

Разные, совсем разные это прокламации, но с одинаковым безразличием воспринимают их герои романа.

Особенно красноречиво выражает эти настроения коммунист Роман Гаврилович. Он говорит коммунистке Антонине:

-Если я тут и еще не пасу медведей, так за это надо благодарить только господа бога. Но бога нет. Нет и правды... Не верю ни в прогресс, ни в победу правды над гнидой... Коммунист, командир отряда! Я не хочу утешать других, потому что меня никто не утешит. И я, и мой отряд бы кому-то для чего-то нужен, а потом мною вытирали ноги, как тряпкой.../стр.112-113/.

Столь же далек от советского патриотизма, от понимания органического единства многонациональной советской Отчизны и другой коммунист Гриць Гнатюк. С болью пишет он Невесте из Запозарья, где служит в армии, что в ее рядах не слышно украинской речи. Имея в виду секретаря Райкома партии Агузарова, он сообщает:

-Все говорят так, как Аверьян Парамонович. Все команды. Вся материальная часть/так называются винтики и пружинки, из которых состоит оружие/ и само оружие называется такими словами, что запомнить трудно. Я должен заучивать их на память, как молитву. Мне понятно, почему так было в польской армии, в панской.../стр.134/.

Напомним, что Гриць Гнатюк самый положительный герой романа. Однако, как нетрудно убедиться, и ему свойственны все те же самостоятельные традиции, далеко не тождественные вполне естественным чувствам национальной гордости.

Еще более очевидны настроения Ивана Гнатюка-коммуниста-полполяка, оклеветанного вместе со всей Коммунистической Партией Западной Украины, распуценной и опороченной в годы культа личности Сталина ~~по~~ его прямым указаниям.

На фронт Иван попадает лишь как солдат штрафбата/см. стр. 187-188/ А когда, бежав из фашистского концлагеря, ~~попал~~ ^{оказавшись} в польском партизанском отряде и убеждаясь, что ему - "секретарю распуценной и запрещенной КПЗУ, врагу народа" не верят, гневно говорит другому коммунисту Аламу Сигизмундовичу:

-Вы за Польшу? А я за Украину! Разбить фашистов, оторвать Украину от России, чтобы люди не знали ни Воркуты, ни Соловков, - на Украине ведь их нет...-такой была его логика абсурда. И сам он -рыцарь абсурда/стр. 265/.

Автор, таким образом, оценивает логику вчерашнего коммуниста Ивана Гнатюка, как логику абсурда. Но в художественной ткани романа Иван Гнатюк остается героической фигурой, вызывающей и привлекающей к себе все читательские симпатии. К кому же на стр 380 он гибнет в братоубийственной схватке с Грищем:

-Иван швырнул в ноги брата гранату. Грищ не успел ее отбросит. Он метнул гранату под ноги Ивану.

Смертельная схватка двух братьев, двух коммунистов обретает да еще на последних страницах романа-символическое звучание.

Снова-таки, вопреки личным взглядам и убеждениям автора, художественная логика его романа объявляет бессмысленным весь трудный и скорбный жизненный путь двух этих западно-украинских коммунистов, фатально обреченных историей на бессмысленное взаимное истребление.

Обо всем этом приходится говорить-в порядке обсуждения

политического смысла романа, — еще и потому, что для характеристики непримиримых врагов коммунистов Западной Украины — националистов — бандеровцев, автор порой находит совсем иные краски.

Так, бандеровская разведчица Зося Березюк — "стояла, как меч" /стр. 204/.

"Она помнила, — пишет далее автор, — в ее сердце всегда гремели звучные призывы, боевые лозунги".

— На наших плечах — судьба страны... — говорит Зосе ее отец, столь же одержимый бандеровец /стр. 208/

Зося убивает своего сожителя — гитлеровского ландвирца /см. стр. 210/

Сама она погибает по-своему героически. Одна скрывается она в осажденной хате

— И когда ранило в руку секретаря райкома партии Аверьяна Парамоновича, он приказал ракетницами поджечь хату. А в ней была только Зося Березюк. Она отстреливалась из окон. Загорелась крыша, отстреливалась из под крыши. Наконец крикнула: "Слава!" и своим автоматом прошила себе грудь /стр. 376/

С таким же фанатизмом другой бандеровец, в котором угадывается Иван Гнатюк, врывается на сельский митинг, посвященный победе над гитлеровцами, и кричит:

— Люди, радуйтесь, да не слишком. Ваши отцы, ваши сыны, сбросив с себя одно ярмо, ~~свалили~~ ~~свалили~~ ~~свалили~~ после этой победы ~~другое~~. И себе, и своим детям... Эта победа — начало гибели империи... /стр. 352/.

"Империю" здесь "Великая Украина", а бандеровцы оказываются убежденнее и последовательнее коммунистов.

И вот уже, подражая отцам и братьям, сельская детвора принимает бандеровскую клятву:

— Юрчик стоял и выкрикивал перед своими ровесниками и малышами:

— Я, дух извечной стихии, что сберег тебя от татарского ига и поставил на грани двух миров творить новую жизнь...

И за ним, хором, в морозную ночь звенели тонкие голосочки:

— Добудешь украинскую державу или погибнешь в борьбе за нее...

— Добудешь...

И скрипели голые вербы, оборванные ветрами, старые вербы, что

не раз пускали молодые отrostки, скрипели тем острым, ломким скрипом, который так далеко слышно на безветрии, морозе, под колючими звездами.../стр. 279/.

И снова в художественной ткани романа ничто здесь не противопоставляется этой романтической сцене, в которой—опять—таки совершенно независимо от собственных взглядов автора—образно утверждает преемственность заветов "сырых волков без горя, без страха", которым безразлично, попадут ли они в капкан, или опутаются проволокой, потому что они лесные волки".

Так воспроизводит романист гимн бандеровцев.

Мне кажется, что композиционный просчет автора состоит в том, что столь детально выписанным сценам бандеровщины художественно, образно, с меньшей, а неизмеримо большей выразительностью, не противопоставлены сцены, характерные для лагеря иного, нашего—советского и коммунистического—лагеря. Вот, скажем, какой скороговоркой автор рисует воинский путь Гриць Гназюка:

—Всю войну Гриць провоевал на финском фронте, трактористом в тяжелой артиллерии... На фронте он стал членом ВКП/б/, а коммунистом был раньше, с того времени, как Антон Чернобай поручился за него/когда принимали в КПЗУ/стр. 355/.

Быть может, именно Гриць, его сюжетная линия и его образ, могли бы изменить идейно-художественные пропорции романа, складывающиеся сейчас столь неблагоприятно для художественного утверждения идеологии советского патриотизма.

Напомним, что в романе столь же резко и остро освещается линия, а порой и нестерпимо гнусная в своей грубости и жестокости национальная вражда.

Мне уже, помнится, доводилось писать об отталкивающем образе еврей-ростовщика Цаля в первой книге романа. Но вот несколько примеров, связанных с этими особенностями романа.

Вот на стр. 106 сцена сооружения лозовского гетто, — "авреи сами забивали себя досками и затягивали проволокой, их плечи и грудь светились желтыми звездами".

Всё это видит Павло Гнатюк, а его зять Бакулинский, ставший полицаем говорит тестю:

--Видите как мы их?! Всех дотла уничтожим. За смородина, пархатные, землю.

--Так им и надо, — сказал Павло, вздохнув.

--А то нет? — спросил зять. -- Кровь нашу пили. По энкаведе нас мордовали. Как вши, как гниды расплодились.

Стучали молотки и топоры. Месёчко трещало...

И снова, по художественной логике повествования, получается, что так и было на самом деле. Пресловутое "энкаведе" это чисто еврейское предприятие, и в самом деле злокозненные иудеи расплодились, подобно вшам.

А вот на странице 262 ~~Иван Гнатюк~~ Петро Гнатюк спасается от снега, пада откула — то добытым лапсердаком:

--Воняет от того лапсердака пейсами и еще чем-то...

Неужто и впрямь ~~иногда~~ иудейские "пейсы" наделены каким-то особым запахом, отличным от любой другой шевелоры?

А вот строки, отражающие польско-украинскую национальную вражду. В них речь идет о трагической судьбе Ивана Гнатюка, оказавшегося, как мы уже знаем, в польском отряде:

--Иван Гнатюк так и осел в польском селении, где расположились польские партизаны, где не только каждая живая душа была проникнута духом Великой Польши, а, пожалуй, и дым из труб и могильные плиты на кладбище курились этим духом, затмевая воинскую землю. Здесь были вчерашние чудом уцелевшие осадники, которые на близких и дальних околицах села владели дарованными им усадьбами, тут был ксендз, который служил капелланом в легионе генерала Галлера, словом, те, что пулей и штыком два десятилетия напролет острили когти державному орду, вбивались в грудь злешнему крестьянству, пили его

кровь, выклеивали ему глаза.../стр.235/.

И это было в многострадальной истории Западной Украины. Но ведь польское партизанское движение было не только антиукраинским.

А романист лишь подчеркивает:

-С Иваном никто не считал нужным быть вежливым или прищипать хотя бы сдержанным. Не помогло и что Адам Сигизмундович отреккомендовал его бывшим секретарям окружкома. Наоборот, это еще больше усилило ненависть к нему. И он должен был уступать не только вооруженному партизану, какому-нибудь парно-смайланисту, а и ~~шпандарю~~ ~~шпандарю~~ сморначу-мальчишке, который шел прямо на него, наступал на ноги, а, вслед, обязательно бросал: "Русская свинья..."/стр.235-236/.

Странный бинал приобретает и линия Цаль. Вся война-взамен на почему-то неистощимое золото-старик Шумейко прятал Цаль в подбитом советском танке. И вот в село входят наши войска.

Шумейко объясняет, что Цаль, катающийся по снегу, не "чокнутый", как считают советские солдаты, а просто-напросто "жид", которого спас Шумейко.

-Еврей? Неужто? Ты смотри, еврей еврей...-говорят солдаты. /С.295

-Жид жидом, правду говорите, паня-товарищ, -подхватывает Шумейко и собирается уже писать "в Кремль" о своем подвиге. Но в этом уже нет необходимости. Вскоре rostовщик Цаль предстает "с полотри женными пейсами, в офицерской мягкой ушанке без звездочки, в офицерском сером шарфе..."/стр.304/.

Почему Цаль столь стремительно сделал чуть ли не офицерскую карьеру? Каков смысл подобного превращения? Все эти вопросы автор оставляет без ответа.

Впрочем, без ответа остаются и куда более важные вопросы. ~~Где~~ на стр.369 Федор Гнатюк недоумевает:

-Зачем эта война? Кто ее выдумал? Кому она была нужна?

Но ведь даже малые дети твердо знали, кто затеял войну с Советским Союзом, кому она поначалобилась. Неужто этого не понимали только на Западной Украине?

Пресловутый "еврейский вопрос" в его гитлеровском решении был одной из тяжких трагедий второй мировой войны. На след ~~221~~

поэтому превращать его в эдакий барс с переодеванием ростовщика Цали куть ли ни в мундир офицера Советской Армии. Столь же мало водевильного и в бандеровской трагедии Западной Украины!

Напрасно поэтому на стр. 375 автор вкладывает в уста своего "деда Шукаря" - Филиппа Короля - водевильную формулу: "Там бандиты, тут советы, - полный альянс, как кум говорит".

-Ни тебе бандитов, ни тебе советов, - вот о чем мечтает Филипп Король и даже сам Аверьян Парамонович Агузаров, которому в интерпретации автора никак не суждено вызвать к себе симпатию читателей, слушает сельского балагура с улыбкой.

По-своему примечательны и заключительные страницы романа. На них Иван Гнатюк, принявший кличку Гонтя, характеризуется поступками почти фантастической храбрости. Вот как говорит о нем всё тот же Аверьян Парамонович:

-Убийства советского и партийного актива, налет на соседние райцентры, милицию - его работа. В нашем районе под вилом председателя обливоенкома, которого убили, а документы похитили, вывел призывников прошлого года из военкомата в лес... Уже в этом году пришел на почту и парралал деньги, всем кто в семье. По списку.../стр. 378/

Робин Гул ла и только! Ивану автор противопоставляет Гроща. Но здесь преобладает риторика:

-В его жилах кипела кровь бывалого солдата. Он знал, что должен выполнить долг коммуниста/стр. 379/

В художественной диспропорции двух линий романа - коммунистической и антикоммунистической, диспропорции, сложившейся отнюдь не в пользу первой ^{линии} основной, как мне кажется, недостаток четвертой книги романа.

Автор, естественно, не нуждается в рецептах рецензента. Однако свой "долг коммуниста" я вижу лишь в том, чтобы обратить внимание автора и издательства на печальную очевидность этой диспропорции, неустранимой без дополнительной работы автора над русским текстом романа. Быть может, для украинского - и тем более -западно украинского читателя эта диспропорция восполняется собственн

жизненным и политическим опытом; слишком памятливы на Западной Украине бандеровские зверства.

Но для всесоюзного читателя роман Бориса Харчука нередко станет первым и даже единственным повествованием об этой трагической странице исторической летописи нашей эпохи.

Вот почему я отваживаюсь посоветовать автору найти в пределах его художественного замысла какие-то дополнительные средства и оттенки, которые помогут ему ярче и глубже утвердить идеи советского патриотизма и нашего социалистического интернационализма, отбросив на искажая исторической правды и не замалчивая ее трагичности.

Повторяю, что я исхожу при этом не из субъективной политической позиции самого автора, ничем не отличающейся, естественно, от позиций советских писателей вообще, а из объективного идейно-художественного звучания романа, многие страницы которого, лишь частично отмеченные в этой рецензии, как бы вырвались из повиновения автору и зажили своей особой жизнью. И страницы эти, разумеется, вопреки или замыслу автора и высшему смыслу исторического процесса современности, при всех его сложностях, трудностях и противоречиях, неизмеримо красноречивее и выразительнее говорят о враждебности крестьян Западной Украины советскому и тем более колхозному строю, чем о его прогрессивной силе.

Да, всё то, о чем пишет автор, как и многое другое, было на Западной Украине. Но было там и нечто прямо противоположное. Не фанатическая одержимость бандеровцев, а их животная трусость перед неизбежной расправой. Не геройское сопротивление, стоявших "как меч" березюков, а полное разложение бандеровского подполья. Не безразличие крестьянства к "бандитам", а яростная ненависть к ним. Да и Западная Украина и немало героев и героинь фронта и партизанского тыла. Об этом и хотелось бы прочитать в русском переводе заключительной книги эпопеи Бориса Харчука.

К этим выводам я пришел после длительных размышлений над

текстом романа, столь же, повторяю, талантливым, сколь и противоречивым.

Быть может, правда, необходимый поправочный коэффициент может дать кое-либо предисловие или послесловие, скажем, кого-либо из партийно-советских или партизанских руководителей Западной Украины, представляющее собой как бы реальный комментарий ко всем четырем и особенно заключительной книге романа. Но так или иначе широкий всесоюзный читатель должен получить ответы на недоуменные вопросы, возникающие при чтении романа и не прийти к убеждению в чуть ли ни поголовной враждебности западно-украинского крестьянства, вот уже четверть века живущего в многонациональной семье советских народов.

16 июля 1966.

Г. Шевченко

Зміст

<i>Роксана Харчук</i> «Відстояти авторитет української літератури в роки стагнації».....	5
Бібліографічний покажчик (упор. Р. Харчук).....	10
Листи читачів до Бориса Харчука	44
Внутрішня рецензія на 4-ту книгу «Волині» Бориса Харчука у російському перекладі для видавництва «Советский писатель».....	50

Наукове видання

БОРИС ХАРЧУК
Бібліографічний покажчик

Комп'ютерний дизайн О. Михайлець
Авторська редакція

Підписано до друку 10.01.2022. Формат 60x84 1 /16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Calibri.
Умовн. друк. аркушів – 3,6. Обл.-вид. аркушів – 2,25.

Видавець і виготовлювач: ТОВ «Видавництво Ліра-К»
Свідоцтво № 3981, серія ДК. 03142,
м. Київ, вул. В. Стуса, 22/1
тел./факс (044) 247-93-37; (050) 462-95-48
Сайт: lira-k.com.ua, редакція: zv_lira@ukr.net